

ARTHUR JOHANSON *Stilla natt, heliga natt*

Ja, nog var det stilla i den lilla bortglömda staden Betlehem sedan den heliga jungfrun kämpat sin kamp till slut och i sina armar kunde gömma det käraste hon ägde på jorden, sitt barn. Gud börjar ju ofta sitt verk i dunklet. Så var det när världen en gång skapades: "Mörker var över djupet." Men i detta mörker tände Gud ett ljus och började skapa. Så tänkte hebreerna om världens begynnelse att Herren Gud utträttade något varje dag. Den teori som de moderna människorna har om skapelsen talar om våldsamma eruptioner under oöverskådliga tidevarv. Men de som skänkt oss dessa tankar om skapelsen, så ofta som de framställs i den heliga skrift, de menar nog att Herrens händer stilla och ihärdigt byggt upp den värld som vi bebor. En gång spirade det första gräset, en gång formades den första violen, en gång lades jubelsången in i den första fågelns bröst; den ena stjärnan efter den andra tändes så som storstädernas ljusramper brukar i kvällningen. Och det är ju Herrens händer som danade människan av jordens stoft. Ty en sak är främmande för Gud: jäktet och oron bestämmer inte över honom.

Tiden som vi bekymrar oss för är ju ändå endast en liten parentes i evigheten. När Gud nu vill bygga en ny värld där rättfärdighet skall bo, har många århundranden svunnit hän sedan den första antydning om den heliga julnatten hördes på jorden. Generation efter generation har vandrat sin väg genom tiden; man har väntat och frågat efter Herrens dag. "Herre, huru länge dröjer du?"

Men när tiden var fullbordad, sände Gud sin Son. Därom visste dock världen inte mycket. Augustus hade andra ting att tänka på när han utfärdade sitt påbud att världen skulle skattskrivs. Det behövdes pengar för att kunna rusta upp fler legionärer som skulle un-

derkuva än fler stammar och folk och lägga dem under Roms lydnad. Augustus menade nog att han skrev historia som sent skulle glömmas. Men vem tänkte på att Herren Gud också skrev historia. Och att detta skedde enligt profetens ord: "Ett barn varder oss fött, en son bliver oss given, och på hans skuldror skall herradömet vila."

Hur väl för oss att det inte är denna världens mäktige som har hand om

framtiden utan att den är Guds. Antikens människor menade att släktets guldålder låg i den grå forntiden. Men Gudsrikets guldålder ligger i den ljusa framtiden. Den kom till oss som ett litet nyfött barn som låg lindat i en krubba.

Med detta barn kom nya friska tankar med försonande och uppbyggande krafter in i världen. Vem kan fatta vilken förnyelse av världen som började

KUSTBON

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Edvin Lagman*

Redaktionssekreterare:

Maria Broman

I redaktionen: *Göran Treiberg,*

Birger Westerberg

Red. och exp. Vikingagatan 25

113 42 Stockholm

Svenska Odlingens Vänner postgiro:

35 13 11 - 6

Tel. 32 48 78

Kustbon utkommer 1977 med

fyra nummer

Prenumerationspris 1977 30 kronor

Annonspris 1/1 250:-, 1/2 130:-,

1/4 65:-, 1/8 40:-

Förlovnings-, vigsel- och

födelseannonser 10:-

Dödsannonser 60:-

ISSN 0345-6706

Civiltryckeriet, Köping 1977.

SOV-ARKIV OCH EXPEDITION

Vikingagatan 25
113 42 Stockholm
Tel. 08/32 48 78

Innehåll

Stilla natt, heliga natt av <i>Arthur Johansson</i>	1
När Estlands bönder fick familjenamn av <i>Svante Jakobsson</i>	2
En ny bostadstyp av <i>Fr. Isberg</i>	5
Om Nuckö och dess be- folkning av <i>Johan Nymann</i>	6
Ormsö 1977 av <i>Hugo Mickelin (rec.)</i>	11
Säljakten på Runö av <i>Tomas Dreijer</i>	13
Till julottan i Rosleps kapell av <i>Birgit Hallman</i>	14
Arkivet meddelar	15
Estland av <i>Lena Klippberg</i>	16
Svenska Odlingens Vänner kallar till årsmöte	19
Rättelse	19
Observera	19
Hembygdssdagen 1977	20
Hos finlandssvenskarna av <i>Hugo Mickelin</i>	21
Estlandssvenskarnas kristna förening inbjuder	22
Familjenytt	22
Bemärkelsedagar	23

SVANTE JAKOBSSON NÄR ESTLANDS BÖNDER FICK FAMILJENAMN

Var och en av våra förfäder i Estland hade i äldre tider som regel blott två personnamn. Det ena var dopnamnet, t ex Anders, Gertrud. Det andra angav fädernehärkomsten, t ex Jacobson, Larsdotter, och kallades fadersnamn eller patronymikon. Dopnamnet och fadersnamnet tillsammans användes huvudsakligen i officiella sammanhang, t ex i kyrkoböckerna, själarevisionslängderna och domstolshandlingarna. Enär antalet olika dopnamn var ringa, blev följden, att i samma by kunde finnas åtskilliga personer med likalydande såväl dop- som fadersnamn. För byborna själva utgjorde detta förhållande inte någon stötesten, eftersom bondställets vuxna invånare identifierades man och man emellan genom dels gårdsnamnet, dels dopnamnet, t ex Siffers Hannas Johan.

I början av år 1834 riktades tsarens inrikesminister en begäran till östersjöprovinsernas generalguvernör—''Sr Excellenz der Herr General-Gouverneur von Lief-, Ehst- und Kurland etc Baron von der Pahlen''—att föranstalta om att samtliga bönder i det estländska guvernementet förpliktades att åt sig välja passande, till folkspråket lämpade familjenamn, vilket vore erforderligt för upprättandet av sådana förteckningar över församlingsbor, som föreskrevs i den nyligen antagna kyrkoordningen. Inrikesministerns hänvändelse till generalguvernören var föranledd bl a av en framställning i saken från den evangelisk-lutherska generalkommissionen. Avsikten var att de antagna familjenamnen skulle

införas i de längder, som upprättades i samband med den 8:e själarevisionen, som pågick från november 1833 till maj 1834.

Enligt inrikesministerns åsikt, som generalguvernören delade, hade en motsvarande åtgärd som redan 1826 vidtagits i det livländska guvernementet och provinsen Ösel med tillämpning av en bestämmelse i 1819 års livländska bondeförordning, haft samma syfte. Generalguvernören biträdde även inrikesministerns uppfattning, att inget hinder i och för sig förelåg att också i det estländska guvernementet vidtaga denna, efter de personligen fria böndernas förhållande helt anpassade åtgärd, helst som tsaren hade uttryckt sin vilja att de tre östersjöpro-

med detta barn! Ännu alltjämt brusar denna levande flod i tillvaron.

Men i den stilla, heliga natt då den nya världen började, var det inte många som förstod vad Guds ousägligt rika gåva innebar. En skara jublande änglar och några enfaldiga herdor ute i markerna var de enda som såg den ringa begynnelsen. Och tänk om dessa första vittnen hade sett fel. Hurdan skulle då världen idag ha sett ut? En värld utan Kristus hade blivit en omänsklig värld. Och hur skulle det ha blivit för var och en av oss om vi inte hade fått lära känna Guds gåva?

Men nu har vi lärt känna mer av den gåvan genom Kristi rena liv och genom det kärlekens överdåd som uppbarades i hans självutgivande offer

på korset. Ty när Gud gav sin gåva, gav han den helt.

Därför är julen oss kär och mitt i maskinkulturens och atomkraftens tidsålder söker vi oss fram till barnet i Betlehem. Ty på samma gång som barnet är oss så nära, så helt en av oss, förnimmer vi att i honom som föddes i ringhet och fattigdom i ett stall möter oss tillvarons innersta och starkaste makt, den gudomliga kärleken.

*Stilla natt, heliga natt!
Mörkret flyr, dagen gryr,
Räddningstimman för världen slår.
Nu begynner vårt jubelår.
Kristus till jorden är kommen,
Oss är en frälsare född*

vinsernas bondeförordningar skulle vara sinsemellan överensstämmande.

I en proposition ("Anfrage") till den estländske civilguvernören H C Benckendorf den 5 april 1834 (nr 397) redogjorde generalguvernören för saken. Han anmodade civilguvernören att kalla guvernementsregeringen och kameralhovet (d v s guvernementets centrala beskattnings- och uppbördsmyndighet) till en gemensam session, även presidenten i och en andlig ledamot av porovincialkonsistoriet liksom adelspresidenten skulle delta. Vid sessionen skulle rådsläggning ske rörande den påbjudna åtgärden, så att de regler, som skulle tillämpas, blev beslutade att gälla under förutsättning av generalguvernörens fastställelse.

I ett publicatum, d v s en kungörelse, den 26 oktober 1834, nr 75, redogjorde därefter civilguvernören – huvudsakligen genom återgivande in extenso av en del av innehållet i generalguvernörens proposition – dels för ärendets föregående handläggning, dels för hur han själv efterkommit generalguvernörens anmodan. Den anbefallda gemensamma sessionen hade ägt rum den 3 maj, varvid regler beslutats om hur antagandet av familjenamn skulle tillgå. Reglerna hade därefter prövats av generalguvernören och fastställts av honom den 11 oktober, då han tillika uppdragit åt guvernementsregeringen att vidtaga anordningar för reglernas tillämpning. Genom civilguvernörens försorg offentliggjordes reglerna i tryck såsom bilaga till nämnda publicatum, som var under-tecknat av civilguvernören jämte regeringsråden J Lüttkens, baron Ungern Sternberg och baron von Rosen samt kontraserat av sekreteraren E von Notbeck.

Reglerna var sammanfattade i nio punkter och hade följande lydelse i översättning från tyska språket.

"Av hans Excellens Herr Generalguvernören etc von der Pahlen fastställda regler beträffande införandet av familjenamn för de estländska bönderna.

1

Varje godsförvaltning är förpliktigad att sörja för att samtliga till godsmenigheten hörande bönder väljer familjenamn.

2

Namnvalet överlämnas åt bönderna själva, men godsförvaltningen har att tillse, att endast passande, till folkspråket lämpade namn och inga namn, som bärs av kända familjer, väljes. Antagandet av de gängse gårdsbenämningarna ("Gesinde-Bezeichnungen") är särskilt att förorda.

3

De bönder, vilka redan har familjenamn, behåller dessa.

4

Den äldste inom varje bondefamilj tillkommer rätten att välja familjenamn för sig och sina avkomlingar ("Descendenz").

5

Sidobefyndande ("Seiten-Verwandte"), vilka inte längre har något gemensamt familjeöverhuvud i livet, är inte tvungna att välja samma familjenamn.

6

De valda familjenamnen för varje godsmenighet upptages av godsförvaltningen i förteckningar som skall överensstämma med de till den pågående själarevisionen avlämnade listorna och av vilka ett formulär bifogas dessa regler.

7

Dessa förteckningar inges av godsförvaltningarna i tre exemplar till sockenrätterna senast till den första maj nästkommande år för undvikande av 5 kopeks vite ("Pön") för varje själ.

8

Sockenrätterna reviderar förteckningarna och tillåter inte, att inom en och samma kyrksocken likalydande familjenamn förekommer (med undantag för sådana fall, då bönder redan tidigare har familjenamn) samt översänder, efter avslutad revision och konstaterad överensstämmelse förteckningsexemplaren inbördes och mellan dessa och revisionslistorna, två exemplar av förteckningarna till kameralhovet senast den 1 juli nästkommande år och återställer det tredje exemp-

SOVs MEDLEMMAR
OCH
KUSTBONS LÄSARE
TILLÖNSKAS

God Jul

OCH

Gott Nytt År

*Styrelsen för SOV
Kustbons redaktion.*

laret till vederbörande godsförvaltning.

9

Kameralhovet låter häfta de av sockenrätterna ingivna förteckningar såsom bilaga till revisionslistorna.

In fidem

E von Notbeck
sekreterare"

Bestämmelserna i punkterna 4 och 5 hade sannolikt följande innebörd. Ett föräldrapp, A och B eller den av dem, som var i livet vid namnvalltillfället, valde familjenamn för sig och sina barn och barnbarn. Syskon och kusiner kunde inte välja olika familjenamn så länge ett gemensamt familjeöverhuvud, d v s far eller mor (om hon var änka) resp någon av farföräldrarna, ännu levde. Men om A och B avlidit innan namnvalet skulle äga rum, hade deras barn valrätt till olika familjenamn. Valrätten torde ha tillkommit familjefadern även om hans hustru ålder var högre än hans. Kvinnor hade förmodligen valrätt endast om de var antingen änkor och familjeöverhuvud eller saknade såväl egen familj som någon av föräldrarna (eller annat familjeöverhuvud) i livet.

De i punkt 7 och 8 omnämnda sockenrätterna var domstolar i första instans. Domstolen hade domare och två bisittare. Domaren valdes av de av socknens jordägare, som ägde jord av viss betydande storlek ("von wenigstens zwölf Tonnen Aussaat Winter-

korn in einem jeden der drei Felder"), en bestämmelse, som begränsade valrätten till godsägare. Bisittarna valdes av de kandidater, som samtliga socknens godsamenigheter föreslagit (1816 års estländska bondeförordning).

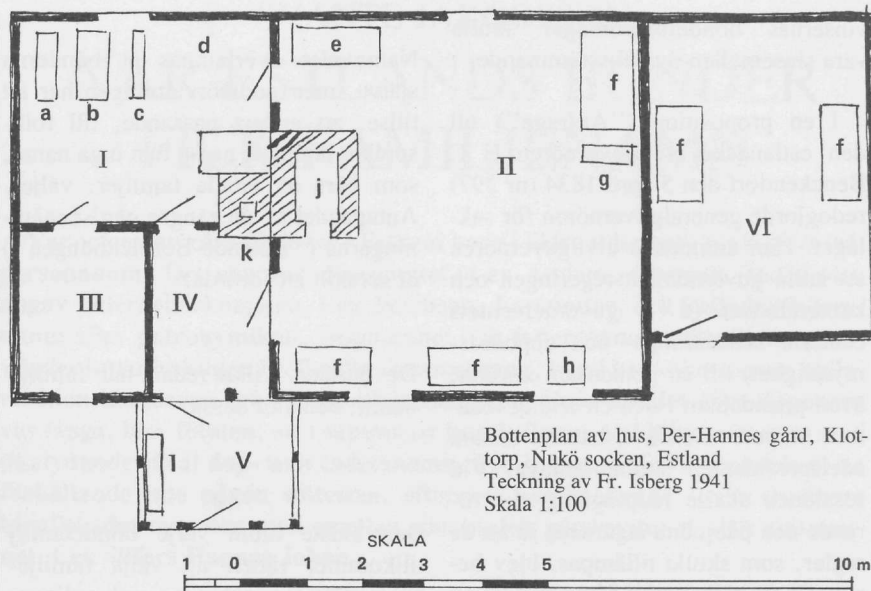
Om det inte uttryckligen angivits i inrikesministerns skrivelse till generalguvernören, att förpliktelsen att antaga familjenamn avsåg *samtliga* bönder – "sämtliche Bauern des Ehstländischen Gouvernements" – skulle reglernas rubrik, – åsyftas "die Ehstländischen Bauern", möjligen kunnat ge anledning till förmodan, att bestämmelserna gällde enbart *estniska* bönder, d v s den etniska folkgruppen. Då emellertid ingenting annat i publicat och reglerna antyder svenska bönders uteslutande från namnvalplikten, är det högst troligt, att de svenska bönderna antog sina familjenamn 1835 eller under åren närmast därefter. Under alla förhållanden var reformen genomförd till den 9:e själarevisionen, som ägde rum 1850.

I Ormsö S:t Olai församlings kyrkoarkiv har påträffats en tyvärr odaterad förteckning med överskriften "Familjen Namen". Den förefaller ha utgjort en lista på familjenamn, som kyrkoherden Alexander Nordgren ansett vara lämpliga. Varje namn har ett nummer. Byvis upptar förteckningen följande namn och nummer.

Borby. (Nr 1 – 49) Borрман, Skönberg, Österman, Broman, Askergren, Sjöström, Norrman, Sjöberg, Storholm, Hedenström, Blomman, Österlin, Holm, Kolman, Söderman, Lindström, Westerström, Westin, Norrlin, Fröman, Högström, Roth, Rönnqvist, Gäddman, Nyman, Asp, Widgren, Häggblom, Nordman, Björk, Törnblom, Byman, Söderberg, Ahlqvist, Björkman, Söderblom, Ahl, Alt, Smedberg, Drejer, Lindgren, Kron, Mörk, Engblom, Nordblom, Carlman, Granberg, Grönblom, Blomqvist.

Kerslätt. (Nr 50 – 71) Österberg, Hammar, Granström, Sjöman, Strandberg, Lydman, Halman, Svedberg, Stark, Simblom, Nyblom, Widberg, Timmerman, Blomström, Rosenqvist, Kästner, Westerblom, Selin, Söderholm, Stenros, Friman, Nyström.

Saxby. (Nr 72 – 90) Saxlin, Asp-lund, Ahlblom, Stadig, Nylund, En-

Rummen i huset

- I Köket (*kēka*)
- II Stugan (*stūe*)
- III Skafferiet (*bakse*)
- IV Farstun (*forsta*)
- V Förfarstun (*färforsta*)
- VI Visthuset (*spikarn*)

Lös och fast inredning

- a. Bänk (*bak/bords/bänken*)
- b. Matbord (*ätabörd*)
- c. Bänk (*frambänken*)
- d. Skåp
- e. Barnsäng
- f. Sängar (*sēngjar*)
- g. Skåp
- h. Bord (*lihl bōrde*)
- i. Spis (*pīr*)
- j. Bakugn (*bākaūn*)
- k. Skorsten (*kāstain*)
- l. Bänk i farstun

kel, Ahlgren, Grön, Liljeros, Edelman, Englund, Freberg, Sahlin, Sohlberg, Grönman, Blom, Andersin, Rosenblad, Lindros.

Förby. (Nr 91 – 107) Thomson, Notman, Öman, Bernholm, Elg, Sundström, Hörnsten, Ren, Grönros, Sjöblad, Fröberg, Norräng, Lilja, Böckman, Hamberg, Vaktman, Ek.

Fällana. (Nr 108 – 113) Fällman, Fält, Fällin, Glad, Solros, Gran.

Rälby. (Nr 114 – 122) Gerdström, Wänberg, Hamnholm, Rönnberg, Lundström, Hök, Winqvist, Peterberg, Landtman.

Diby. (Nr 123 – 132) Pihl, Fagerlund, Appelblom, Walberg, Bergström, Fagerman, Pihlman, Storm, Grünbusch, Ahlberg.

Norrby. (Nr 133 – 142) Berggren, Dal, Sund, Rudberg, Molin, Nordbäck, Halén, Lampa, Kornblom, Lang.

Söderby. (Nr 143 – 157) Snell, Lax, Enroth, Rosendal, Lärka, Söderlund, Swan, Söderlin, Grönblad, Engström, Ax, Nordqvist, Nilsén, Nygren, Star.

Sviby. (Nr 158 – 193) Wikström, Sandberg, Pettander, Nyholm, Massalin, Dalberg, Sandels, Stål, Flinkman,

Grönstrand, Nyqvist, Petrén, Stor, Mickelin, Holmén, Sten, Timm, Städ, Murman, Söder, Grundström, Walle, Lamrén, Stenholm, Bark, Streng, Grip, Junell, Röd, Alm, Id, Tallgren, Ekman, Sneckström, Lundqvist, Hjorth.

Rumpo. (Nr 194 – 203) Brand, Rönnblom, Odin, Åkerros, Grönblad, Ahlsten, Pers, Nordsten, Grundsten, Aspelin.

Hullo. (Nr 204 – 213) Liljebäck, Södersten, Post, Engdahl, Wallin, Styr, Humlin, Stenlund., Ahlros, Spring.

Erkurs. (?) (Nr 214 – 216) Ståhlberg, Ahlström, Hjelt.

Byarna är i förteckningen upptagna i sin vanliga ordningsföljd. Efter Hullo brukade följa pastoratets bondeställen i Kerslätt, varför beteckningen Erkurs är förbryllande. Om listan tjänat till ledning vid namnvalet, så har uppenbarligen även andra namn än listans kunnat väljas – i den saknas t ex familjenamnet Lindqvist.

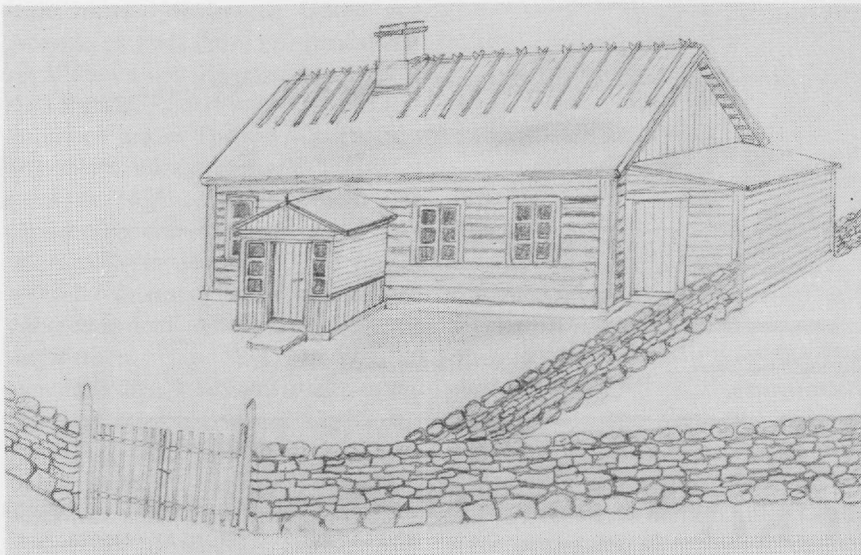
Det skulle vara värdefullt att få veta, om bland Kustbons estlandssvenska läsare någon muntlig tradition bevarats beträffande tiden och sättet för familjenamns antagande.

EN NY BOSTADSTYP

PERS-HANNES I KLOTTORP 1910

av Fr. Isberg

Ill. av författaren

Före den genomgripande lantmätningen, som skedde under 1890-talet i Klottorp, hade de flesta gårdar sin jord i små, smala åkertegar och ängs-lotter på ett tiotal platser inom byom-rådet. Efter denna lantmätning fick de flesta gårdar sin jord samlad i två eller tre stora skiften. Samtidigt skildes också bondejorden slutgiltigt från herrgårdens jord och bönderna fick rätt att köpa sina gårdar av godsägaren. Härmed upphörde också dennes rätt att bestämma hur bönderna skulle bygga sina bodstäder och hur planlösningen av dem skulle ske. Detta medförde att de tidigare använda bostadstyperna – den bland esterna vanligen före-kommande bostadsrian och parallellt med den mindre vanliga skortstenslösa byggnadstypen, den i vilken man inte torkade och tröskade spannmål – försvann och i deras ställe började man bygga nya, modernare bostäder med helt andra planlösningar än vad som tidigare varit brukligt, då godsägarna bestämde hur boningshusen skulle byggas och utformas.

Som ett konkret exempel på hur den nya bostadstyp, som började byggas i början av 1900-talet, var planerad och byggd, skall jag här lämna en beskrivning av boningshuset på Pers-Hannes gård.

Pers-Hannes gård uppkom 1904, då Anders Brandt på Pers gård (*Pjascha*) avstyckade en tredjedel av gården till sin äldste son Johannes, som på folk-målet kallades för Hannes. Gården fick enligt gammal namngivningssed heta Pers-Hannes gård (*Pjasch-Hannes*). Gårdsnamnets förled togs från Pers gård från vilken Hannes härstammade och i efterleden ingick namnet på gårdens förste ägare Hannes.

Detta boningshus, som här skall beskrivas, byggdes 1910 av Johannes Brandt i Persgårdens kalvhage (kalv-koppel) från vilken en tredjedel avstyckats till honom. Av bifogade kartskiss framgår det hur olämplig form denna byggplats hade. Den nya gårds-ägaren var tvungen att bygga på denna plats därför att boningshuset skulle ligga i närheten av Pers gård, vars ekonomibyggnader (ria och loge) han fick rätt att använda tillsammans med sin fader. Ladugården måste dock byggas på andra sidan av bygatan, som bifogade kartskiss visar.

Detta boningshus var en av de första byggnaderna vars grundmurar var lagda till frostfritt djup. Grunden var murad av kalksten och lera och på utsidan putsad med kalkbruk.

Yttertakets på boningshuset utom

förfarstun (rum nr V) och på spikarn (rum nr VI) var lagt av råghalm. På förfarstun var taket av tjärpapp och på spikarn av bräder. Takgaveln mot nordost var av stående ospontade bräder och den motsatta takgaveln mot sydväst av råghalm. I denna gavel fanns det en lucka genom vilken man med en stege kunde komma upp på vinden, där man i regel förvarade hö.

Ytterväggarna var timrade av lig-gande stockar, som var kantsågade på den sida, som låg in mot rummen – den andra sidan ut mot gårdsplanen var rund. Vägstockarna var sammanfoga-de med tappknutar kring vilka det fanns stående bräder. Ytterväggen mot norr var på utsidan fodrad med halm. Innerväggarna mellan rummen var fyratums virke, som kantsågs på bägge sidorna. Såten mellan stockarna i samtliga väggar var tätade med brun-mossa.

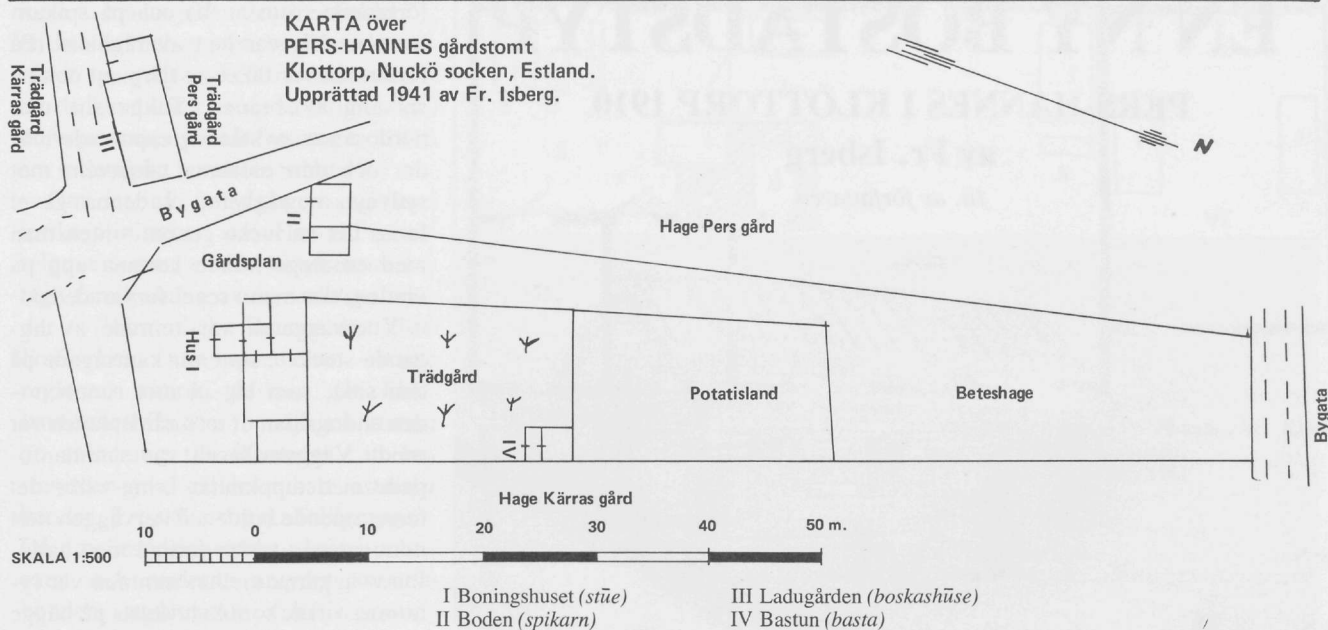
Innertaket var lagt av brädbakar, som vilade på grova åsar vilka löpte med 1,5 meters avstånd från varandra från den ena av husets långväggar till den andra. Dessa åsar var kantsågade på tre sidor.

Golven i samtliga rum var av breda furubrädor och omålade. Samtliga dörrar i huset var s k spegeldörrar och brunmålade med oljefärg.

Ugnen i stugan (rum nr II) var murad av röd kakel. Den användes att baka bröd i och att värma upp rummet under vintern. Skorstenen var murad av kalksten och lera. Skorstensfoten mellan golv och innertak var putsad med kalkbruk och vitmålad. Spisen i köket var av röd kakel och på den fanns det plats för två grytor. Stekugn saknades i spisen.

Fönstren i köket och på stugan hade sex rutor. Ytterfönstren hade gångjärn och kunde öppnas, men samtliga innanfönster saknade gångjärn och var fastspikade vid fönsterkarmarna, varför de inte kunde öppnas. Under vintern, då innanfönstren var insatta, skedde därför all vädring av rummen genom ytterdörren. Fönstret på skaffet-riet och på förfarstun var s k halva fönster, vilket betydde att de hade tre rutor och bara halva bredden av bo-ningsrummets fönster.

Den här beskrivna bostadstypen fanns 1941, då dessa uppteckningar gjordes på flera gårdar i Klottorp.

OM NUCKÖ OCH DESS BEFOLKNING

AV JOHAN NYMANN

Nedanstående uppsats är sammanfogad av olika avsnitt ur den av Hans Pöhl och Johan Nymann utgivna "Kalender eller almanack. För svenskarna i Estland". Almanackans första årgång utgavs 1903 och den sista 1940. Trots sin oansenliga utstyrelse och sitt föga märkliga innehåll kom denna estlandssvenskarnas första periodiska publikation att få stor betydelse, då den spred kännedom om "de baltiska svenskarne", inte minst i Sverige. Där om vittnar talrika och välvilliga recensioner av almanackan och den korrespondens som den gav upphov till.

Till de mera tungt vägande bidragen i almanackan får räknas Johan Nymanns skildring av förhållandena på Nuckö. Författarens källmaterial har utgjorts för en del av kyrkoböcker och vetenskapliga framställningar av de balttyska historikerna Hupel och Russwurm. Eftersom Om Nuckö och dess befolkning utportionerades i många årgångar av almanackan (under perioden 1903-27) har här ingen fast disposition kunnat följas, vilket medfört vissa upprepningar och inkonsekvenser. En

viss omstuvning har visat sig nödvändig, några upprepningar har uteslutits. Däremot har inga ändringar i saks gjorts, och även den språkliga framställningen har lämnats orörd med undantag för några förtydliganden. Stavningsen har normaliserats.

John Nymann var född på Nuckö 1859 och dog där 1933. I 40 år verkade han som lärare, klockare och organist i Nuckö församling. Dessförinnan hade han varit lärare i Paschlep, såväl i folkskolan som i det svenska seminariet där (det Thorénska), och under en tioårsperiod (1883-93) lärare, kapellföreläsare och kommunalsekreterare på Odensholm.

Elmar Nymann

Historik

Våra av gammalt fria svenskar hava såsom kolonister invandrat hit under 1200-talet eller kanske ännu tidigare, kanske såsom historikern Hupel påstår, under Erik den heliges tid. Troligast är dock, att det skedde vid början av 1200-talet, då svenska konungen

Johan I, sedan hans huvudstad Sigtuna år 1188 blivit förstörd av esterna, samtidigt med Waldemar II av Danmark landsatte sina härar i Estland och sedan även kolonister, till besättande och beskyddande av kusterna. Man antager, att de kommit från Roslagen, därav det estniska namnet rootslased (svenskar), men säkert är det icke.

Dessa våra svenskar voro troligen själva ägare till sin jord och erlade skatt först till biskopen i Hapsal och senare till svenska kronan. Ännu så sent som år 1596, då Dubberch höll kyrkovisitation, var ingen adelsman bosatt på Nuckö, och detsamma var förhållandet år 1600, då svenska konungen Carl IX den 2 september under sin vistelse i Reval iordningbringade och fastställde avgifterna för Nuckö, Wormsö och Egeland (fastlandet av Nuckö socken), i det att han avskaffade tiondena samt förordnade, att för varje haken (bord eller bol) land skulle följande persedlar erläggas och av därtill utsedda män, så kallade länsmän, inkasseras och om Bartolomei (Bärtmiss) – tiden inlämnas till en viss bestämd plats, nämligen: 1) 8 öre penningar, 2) två tunnor råg, 3) en tunna korn, 4) ett mått havre, 5) ett får, 6) två höns, 7) tio ägg, 8) tio marker smör, 11) en famn ved, 12) två tunnor kål, 13) och för varje 10 haken en ox. I denna förordning fastställdes även avgiften för Odensholm, näml. 4 tun-

nor saltad och 4 nosar (?) torr fisk, och bestämdes, att krigsfolkets underhåll skulle dragas från den årliga skatten.

Kort härefter började adelsmän nedslå sina bopålar härstädes och därmed skedde en förändring i våra svenskers levnadsförhållanden. År 1627 hade redan ryttmästaren Göran von Aderkas ett gods (hov) i Kullanas; fänrik Wilhelm von Tiesenhausen bosatte sig i Byrkis, Robert von Woldek i Rykulla och änkan Tjufwel von Patkul i Digerslätt. Våra svenskar fingo därför redan år 1626 orsak att genom sina sändebud besvära sig hos konung Gustaf Adolf som då befann sig i Reval, att man tvärtemot Carl IX:s förordning påbördade dem mera skatter samt även dagsverken. Han fann för gott att samma år den 9 februari stadfästa deras privilegier. Likaledes såg Gustaf Adolf sig föranlåten att år 1629 förbjuda adeln att med förlust av sina adelsbrev göra svenskarna till livegna, såsom förhållandet var med esterna. Men då nu härtill ännu kom att riksfältmarsalken, greve Jakob de la Gardie genom köp kom i besittning av hela Hapsals område till vilket även Nuckö hörde – det var den 11 maj 1628 – och år 1645 höjde de svenska böndernas skatter, så kommo de i ännu svårare belägenhet. De klagade fördenskull 1650 hos drottning Kristina över sina betungande dagsverk och både att få sina förra privilegier stadfästa, vilket också skedde samma år den 26 november, dock med den inskränkning, att de utom de vanliga avgifterna skulle betala för varje hemman 10 daler silvermynt eller tre tunnor spannmål efter vars och ens förgottfinnande samt dessutom själva erlägga kronoskatten. Likaledes bestämdes dagsverken till 6 dagar i veckan för var haken och inskärptes, att intet mer skulle påtrugas dem emot deras egen vilja. Emellertid fortforo tvistigheterna mellan herrarna och bönderna, till dess det kom till en verklig process under Carl XI:s regering. År 1685 den 30 september (då indragningen av kronogodsens i Estland tog sin början) utgav han en kunglig resolution, att de svenska bönderna på Nuckö, Wormsö och Egeland skulle förklaras för fria såsom frälsebönderna i Sverige och att såväl bönder som herrar skulle äga fri makt att ömsesidigt överenskomma eller i

Bondfolk från Nuckö i vardagsdräkt. Efter litografi av Schlichting
Foto Nordiska Museet

god tid uppsäga varandra, men att bönderna ej måtte belastas med flera dagsverken än drottning Kristina fastställt. Likväl, då herrarna tillerkändes egendomsrätten, så erhöilo de därmed också rätt att i varje hemman kvarhålla så många personer som de för gott funno, så att svenskarna genom denna förordning kommo i nästan samma ställning som deras grannar, de livegna esterna. På grund av denna rättighet blevo också Lillhargasvenskarna under 1770-talet uppsagda på Bysholm och ersatta med ester från Sosal i Niklas socken. Under samma tid och av samma orsak utvandrade också dagösvenskar till Sydryssland, där deras efterkommande ännu bo i Gammal-Svenskby nära Dnjeprs strand.

Så hava våra härvarande svenskers antal av en och annan orsak betydligt förminskats. Nuckö befolkning utgöres för närvarande /1914/ av över 4 000 personer, varav två tredjedelar svenskar och en tredjedel ester. Före pesten 1710 och 1711 funnos inga ester här, men då densamma bortryckte 1 500 personer i socknen och några byar nästan helt och hållet utdago, invandrade ester från Dagö (i synnerhet till Persåker i Nyby) och intogo svenskarnas plats. Senare, under 1770-talet fördrevos svenskarna, som nyss nämnts, från Lillharga och skingrades. Först under denna tid (1775) började pastor Johan Lithander då och då predika på estniska i Nuckö kyrka, först endast på de stora högtidsdagarna, sedan oftare och oftare, allt eftersom

esternas antal växte. Nu hava de in-trängt överallt i socknen, i synnerhet till själva ön, så att ursprungligen svenska byar numera äro nästan helt och hållet estniska, såsom Digerslätt, Skotanäs, Birkas och Harga, och de unga där vilja helst tala estniska och heta ester. Barnen i blandade äktenskap bli nästan alltid ester, d v s lära sig läsa estniska; estniska språket har därför måst få samma rättigheter som svenskan såväl i kyrka som i skola, både präster och skollärare måste behärska båda språken, utom den officiella ryskan.

Ortsbeskrivning över socknen

Nuckö socken består egentligen av tre delar: 1) den egentliga ön Nuckö (på folkspråket Nuka) – ty redan så tidigt som 1157 kallades den Nuckia – och det är här som kyrkan ligger. Nuckö betyder spetsö och har troligen fått sitt namn därav, att den ursprungligen bestod av flera, genom smala sund åtskilda öar, bland vilka själva Nuckön låg i spetsen. Bland de med Nuckö sammanväxta holmarna må nämnas: Ramsholm, Bysholm, Långholm och Lyckholm m.fl.; 2) fastlandet, eller så som det i gamla skrifter kallas, Egeland, d v s eget land, egendomsland, vilket namn det fick av de svenska kolonisterna, som även här liksom på öarna nedslogo sina bopålar och togo det i besittning. Det är numera nästan helt och hållet sammanväxt

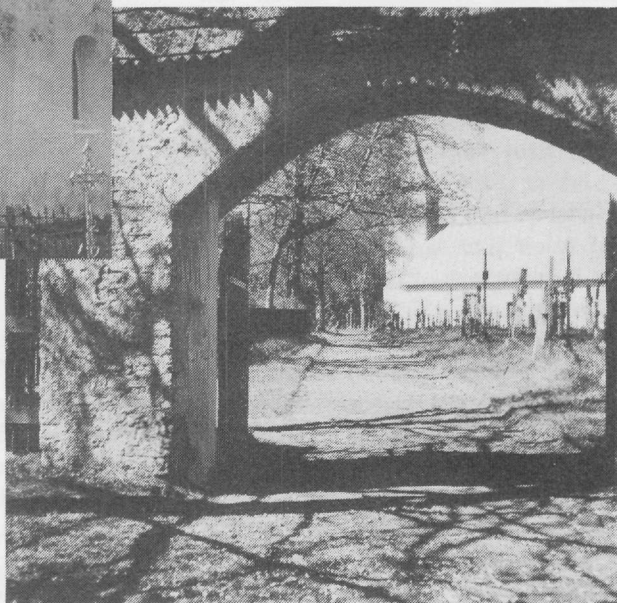

Nuckö Sankta Catharina kyrka. "När och av vem kyrkan på Nuckö är byggd och vem som i denna vrå av världen grundat en kristen församling, kan man icke tillförlitligt påvisa." (Ovan)

Foto Per Söderbäck

Kapellet i Roslep från 1830-talet. (Nedan)

Foto Per Söderbäck

med Nuckö och vid två vadställen (s k voar), Harbovae och Estvae förmedels anlagda landsvägar förenat med detsamma. Den största delen därav utgörs av Rickholtz kommun (Rikulvelde), Rosleps kapellförsamling, den mindre av Sutleps kapellförsamling, vilken senare i kyrkligt hänseende ej mera existerar, då pastorn på Nuckö predikar där endast omkring fyra gånger om året och då jordfäster de begravna; 3) ön Odensholm med det s k Jesuskapellet, vilken ö är uppkallad efter den forntida hjältekonungen, den senare förgudade Oden, som enligt folksagan här skall ligga begravnen.

Vilka herrgårdar (hov), byar och ensamma gårdar här har funnits och ännu finnas, samt huru de hetat och ännu heta, vidare huru många odlade haken (håka, bord, bol) jord här fanns m m, det skall tabellen sid. 10–11 utvisa.

Enligt denna tabell fanns det på Nuckö år 1790 5 hov (herrgårdar), 14 byar, 115 större och 21 mindre bondehemman samt 37 1/12 odlade bondehaken; på Egeland eller fastlandet fanns det 4 hov, 23 byar, 132 större och 66 mindre bondehemman med 37 1/3 odlade bondehaken; med Odensholm fanns således i hela socknen 9

hov, 37 byar, 75 5/12 odlade bondehaken, 254 större och 87 mindre bondehemman, tillsammans 341 hemman, bland vilka 16 krogar. Dessutom fanns här 5 vattenkvarnar och 5 gränsvakt-hus, s k kardoner. – För närvarande /1912/ utgör antalet hov inom socknens område 9, byar 27 med tillsammans 330 bondehemman såväl större som mindre. Därtill kommer ännu ett trettiotal mindre hovstorp-pare, skogvaktare m fl. så att hemmanstalet närmar sig 400. - I stället för krogar, av vilka numera ingen finnes kvar inom socknens område, hava vi nu 8 folkskolor och 5 bönehus, en svensk folkupplysningsförening, Svenska Odlingens Vänner, och en estnisk lantbruksförening samt ett andelsmejeri – som nu är under bildande, o s v.

Om Nuckö kyrka och församlings grundande

När och av vem kyrkan på Nuckö är byggd och vem som i denna vrå av världen grundat en kristen församling, kan man icke tillförlitligt påvisa; och detta må ingen heller undra på, ty re-

dan 1596 visste en kyrkvisitator Dubberch ingenting annat att därom förmåla, än att man då förmodade, det kyrkan vore grundad av en biskop på Ösel.

Denna förmodan kan nog vara riktig, men man har också en annan. Hon kan mycket väl vara uppförd vid början av det 13 århundradet (1200-talet), vid det tillfälle – som ovan nämnts – då Johan I, samtidigt med Danmarks konung Waldemar II här i Estland landsatte sina härar och präster och troligen även svenska kolonister, till besittande och bevakande av kusten. Åtminstone på Wormsö hade man på Dubberchs tid, 1596, en tradition ("gammaltfolksberättelse") – vilket jag även i min barndom hört några nuckösvenskar påstå – att kyrkan skulle vara uppförd av en dansk konung. Så mycket är dock visst, att de svenska kolonisterna som slog sig ned här på Nuckö och en del av fastlandet – av gammalt kallat Egeland eller Eyland – redan voro kristna, då de ankommo hit, och att de från Nuckö och angränsande landområden fördrevo de ännu hedniska esterna, förrän de bosatte sig. Ty att här har funnits ester före svenskarnas ankomst, är ganska troligt,

”Kapellet på Odensholm säges vara byggt av tyska och andra utländska sjöfarare.” (Nedan)

Kapellet i Sutlep, troligen uppfört i slutet av 1600-talet. (Ovan)

emedan några byar ha ursprungligen estniska namn, såsom Roslep, Haudlep, Sutlep och Pasklep, men om de vid sin ankomst hit funnit en kyrka eller om en sådan uppförts samtidigt eller senare är tämligen ovisst. Enligt Hupels berättelse skall konung Erik IX år 1157 i Wiek vid Randamäggi ha upprättat ett biskopsdöme för finnar och ester, och redan på denna tid skall här och på Odensholm ha funnits goter eller svenskar. År 1166 företog svenska konungen Karl VII ett korståg till Wiek (Hapsals stift) och förlade det jämte öarna Dagö, Ösel, Wormsö och Rågöarna under Linköpings stift. Även det är bekant, att grundläggaren av denna kyrka tillägnade henne den heliga Katarina, varför hon ännu kallas Kararinakyrkan i Wiek; men vilken Katarina här är frågan om, martyrin Katarina, eller Katarina av Siena eller ock hennes dotter den svenska Katarina, vilka båda sistnämnda spelade sin roll i den senare hälften av 14-hundratalet, låter sig icke heller med bestämdhet påvisas. Skulle kyrkan således vara helgad åt en av dessa senare, vilket synes mig tvivelaktigt, så följer därav att hon är uppförd först i slutet av 1300-talet eller i början av

1400-talet. Ut i ett av biskop Weinreich åt Hapsal förlänat privilegium förekommer namnet Nuckö 1391 och där berättas, att biskopen farit med båt över Hapsal sund till Nuckö, vadan man kan sluta, att ön då redan var befolkad och att där fanns en kristen församling.

När och av vem de tre kapellen Roslep, Sutlep och Odensholm äro uppförda, är likaledes osäkert; så mycket är dock visst, att Dubberch vid den tidigare nämnda kyrkovisitationen år 1596 icke omnämner dem och att pastor Winter först år 1627 började predika i Roslep och Sutlep och pastor Hasleblad på Odensholm år 1642. Där sägs också uttryckligt, att kapellet på Odensholm skall ha blivit byggt av tyska och andra utländska sjöfarare. Det nuvarande kapellet på Odensholm är uppfört av sten på föranstaltande av fru von Richter och hennes svärson, assessorn baron Ungern – Sternberg år 1766 och invigt den 3 september samma år av pastor Jonas Carlbom. Kapellet i Roslep är också under 1830-talet nybyggt av sten och bekostat av förvaltaren, ”ampman” på Rickholtz, Matts Rösler. Kapellet i Sutlep/troligen uppfört i slutet av 1600-talet/ är gammalt och förfallet, /det är byggt helt av trä/.

Om patronatsrätten

Patronatsrätten, eller rättigheten att kalla och välja präst, tillkom för 300 år sedan på Nuckö den svenska kronan, men likväl voro församlingsmedlemmarna därifrån icke helt uteslutna. Så blev t ex prosten Winter 1613 vald icke endast av ståthållaren i Hapsal, Hans Maydell, i kronans namn, utan även av samtliga bönder. Sedan riksfältherren greve Jakob de la Gardie genom köp kom i besittning av nästan hela Hapsal-området, utövade han också patronatsrätten. Sålunda stadfäste han år 1637 till pastorsadjunkten av prosten Winter och Nuckö bönder utsedda pastorn Isaak Hasselblatt (eller Hasleblad), detta trots att hovet kullänas med besittningsrätten till, till detta hörande byar Pasklep, Hosby och Storhaga inte tillhörande honom utan ryttmästaren Jöran von Aderkas. Endast byn Gutanäs nära kyrkan ägdes av greven och han uppbar också från Gutanäs de årliga avgifterna, men dagsverken tillkommo efter gammal sed prästen. Härav framgår att icke Pasklep utan Gutanäs varit den by som haft första rätt att välja själasörjare. (Senare överlät Jakob de la Gardie

Med detta nummer följer två inbetalningskort för prenumeration på Kustbon och två för medlemskap i Svenska Odlingens Vänner.

Ge bort ett av vardera som julklapp eller present genom att betala in prenumeration och medlemsavgift för någon vän eller anhörig.

Glöm ej att skriva namn och adress på den som skall ha julklappen, ej heller din egen adress när du betalar för egen räkning.

Orter, odlad mark och hemman i Nukö socken 1642 - 1912 (t h samt följande sida).

Orternas namn	Odlade bondhaken			Bondehemman små					
	1642	1693	1790	1627	1642	1693	1790	1790	1912
I. På ön Nuckö ligger: St. Katarina prästgård Till den hör:									
1. Gutanäs	3	4	4	5	6	14	12	1	12
1. Paschlep (Paschlep) hov, anlagt 1679	0			Hov med 20 haken					
Till detta höra:									
2. Huusby (Hosby), från 1666 till 1679 hovsland	1½	2	2	5	5	9	6	0	9
3. Delback, Dödback	0	0	½	0	0	0	2	1	0
4. Gamlasgårdarna	0	0	½	0	0	0	2	1	0
Dessa gårdar voro före 1680 delar av byn Paschlep; införlivade med hovet Paschlep									
5. Paschlep (Paschlep) på Högåsen sedan 1680	13	8	7	24	24	39	22	2	20
6. Eneby, Gemmark 1596	5	6	4 ^{11/12}	13	10	24	14	3	11
7. Osö och Tällnäs	0	0	0	0	0	0	0	2	1
8. Storharja (Harga)	6	4	3 ^{1/12}	10	10	16	9	1	12

Om prästernas ämbetsförrättningar m m

även skatterna från Gutanäs åt prästen.) Även rikskanslern Magnus Gabriel de la Garde, Jakobs son, som kommit i besittning av Aderkas gods Kullnäs, gjorde bruk av patronatsrätten då han 1678 utnämde till präst pastor Christian Hasselblatt, den förre pastors son, samt stadsfäste valet. Dock gävo även de på fastlandet (Ege-land) bosatta adelsmännen muntligen och bönderna genom sina gårdsmärken sitt samtycke härtill.

År 1693, då många gods blevo indragna till kronan, kom också patronatsrätten återigen i kronans händer, så att man 1689 vid en kyrkovisitation på frågan vem som ägde att välja präst fick svaret: "Kyrkan ligger på kunglig mark och emedan hovet Paschlep till hälften är indraget till kronan, så hörer också patronatsrätten hans kungliga majestät till." Även den ryska kronan använde denna rätt så länge Paschlep förblev kronogods, så att pastor Carl Fredrik Hasselblatt 1722 och pastor Joh. Becker 1727 blevo valda i kronans namn av guvernören i Reval, baron von Löwen, dock med samtycke av adelsmännen i socknen. Sedan år 1728, då Paschlep åter blev privategendom, har man alltid tillerkänt dess ägare samma rätt. Dock ha de under senare tid ej gjort bruk av denna sin rätt utan delat den med de övriga kyrkoföreståndarna och med bondekyrkoförmyndarna.

Prästernas ämbetsförrättningar och dessas lagliga föreskrifter hava under tidernas lopp undergått många förändringar. Prosten Winter (död 1630) predikade alla söndagar i moderkyrkan, men föreläste därjämte från predikstolen om Luthers lilla Katekes (5 huvudstycken). I kapellen Roslep och Sutlep höll han gudstjänst alla apostladagar samt en vardag var fjärde vecka, då han i synnerhet undervisade i katekesen, vilket han också gjorde i biktstolen. - Under prosten Isaak Hasselblatts tid (han dog 1682) fortgick det nästan på samma sätt; nu rättade man sig redan efter den svenska kyrkoordningen, antagligen före 1627, då biskop Rudbeck från Västerås höll sina kyrkovisitationer här i Estland och stadgade de kyrkliga förhållandena. Vid denna tid infördes också bruket att hålla katekesförhör i kyrkan under sommartiden och husförhör om vintarna. Det var också Isaak Hasselblatt som började predika på Odensholm en gång varje sommar.

Under prosten Christian Hasselblatts tid (död 1718) tillkom en ny kyrkohandbok såväl här som i Sverige. År 1691 kom en kunglig befallning enligt vilken folkskolor skulle grundas på landsbygden - en befallning som den i Estlands historia bekante Bengt Gottlieb Forselius bemödade sig om att verkställa. Prosten Hasselblatt föreslog med anledning av påbudet att i

Nuckö socken skulle inrättas två skolor: en i klockargården vid kyrkan och den andra vid Rosleps kapell. För detta ändamål anställdes också en kyrkoföreståndare av adelsmännen - ända till dess hade man endast haft bondekyrkoförmyndare - men detta oaktat blev det ingenting av med skolorna beroende på motstånd från herrarna, emedan de inte kunde se att de hade något att vinna på sådana inträttningar. (Anm: Bondekyrkoförmyndare valdes av prästen och bönderna och måste också avlägga ed. Deras uppgift var att befördra församlingens bästa, att omhändera kyrkostockens nycklar o s v samt övervaka det arbete som utfördes på prästgården. För allt detta erhöill de fri kost och 80 kopek i kontanter per år.)

År 1780 utkom åter ett påbud - nu rysk kejsarlig ukas - att grunda bondeskolor, men liksom 1691 blev det inget av då såväl hög som låg ansåg skolor onödiga. Vartill skulle bonden använda skolbildning då han den förutan kunde plöja och harva! Det bör dock nämnas att man ganska tidigt införde söndagsskolor och dessa fortforo ända tills man under 1860-talet inrättade folkskolor. Först 1722 infördes skriftskolan - eller "läran" som den nu kallas - på Nuckö (av pastor Carl Fredrik Hasselblatt). Innan dess hade de som för första gången mottogos till Herrens Nattvard lördagen innan underkastats ett grundligt förhör i kyrkan. Skriftskolan omfattade 14 dagar om våren och 14 dagar om hösten. Den hölls för en bys ungdom i sänder.

Orternas namn	Odlade bondhaken			Bondehemman små						
2. Byrkis (Birkas) hov, anlagt 1674	0			Hov med 3 haken						
Till detta hör:										
9. Björkis, Björkby (Birkas) hov, anlagt 1663	4 1/2	3	3	9	9	14	9	3	8	
3. Skotenäs (Schotanäs) hov, anlagt 1663	0			Hov med 2 haken						
Till detta hör:										
10. Skotenäs (Skotanäs)	3	2	2	8	8	11	9	2	15	
4. Lyckholm hov, anl. 1662	0			Hov med 8 haken						
Till detta hör:										
11. Österby	6	7	7	12	12	25	20	2	18	
12. Kullanas; hette som hov Nuckhoff, sedan 1679 en by	Hov	3	1 5/6	Hov	Hov	9	5	1	Hovs-land	
13. Rostad (Rosta), på "Egeland"	1/2	1	1	0	2	4	3	0	3	
5. Bysholm hov, anl. 1775	2	2	Hov	3	4	9	Hov	0	0	
Till detta hör:										
14. Lillharga (estn. Wööla) Till Udenküll (Okela) hörde:	2	2	1 1/4	8	6	13	5	4	15	
15. Lyckholmsgården (Holmsa)	2	1/2	Hov	3	4	3	Hov	1	1	
II. På "Egeland" (fastlandet) ligga:										
a) till Rosleps kapellförsamling hörande:										
6. Nykulla (Rickholtz) hov				Hov med 17 3/4 haken						
Till detta hör:										
16. Luxgårdarna	0	0	1/4	0	0	0	1	2	1	
17. Gamby	1 1/2	2	2	0	5	9	8	4	12	
18. Hofbrink (Höbring)	1 1/2	1 1/2	1 1/4	5	5	10	5	6	12	
19. Kelleskog (Källsko)	0	0	0	0	0	2	0	1	1	
20. Gräsved (Grässve)	0	0	0	0	0	0	0	1	0	
21. Rykulla (Rikull)	2	1 1/2	1 1/6	10	5	6	4	1	5	
22. Hafwerswed (Hafwerswe)	0	1/2	1/2	0	0	4	3	2	5	
23. Poyo (Pai)	1/2	1	1	2	3	7	4	2	7	
24. Ölebeck (Öllby)	1/2	1	1	2	2	5	4	2	6	
25. Roslep	6 1/2	7	5	12	10	24	18	1	22	
26. Bergsby (Bärsby)	3 1/2	3	3	5	7	14	11	1	14	
27. Spythamar (Spitham)	3	3 1/2	2 3/4	0*	9	19	9	2	10	
b) Till f. d. Sutleps kapellförsamling hör:										
7. Sutlep hov	0	0		Hov med 6 haken						
Till detta hör eller ha hört:										
28. Sutlep	11	12	6 1/2	20	24	42	20	14	35	
29. Fullwik	0	0	0	0	0	0	0	4	0	
30. Prostad (Prosta), hör nu till Rickholtz	0	1/4	1/4	0	0	1	1	1	1	
8. Digerslätt (Dirslätt) hov	0	0		Hov med 1 haken						
Till detta och till Taibel hör:										
31. Digerslätt och Haudlep	4	4	2 1/4	5	9	19	9	4	7	
9. Nömküll hov				Hov med 3 haken						
Till detta hör:										
32. Kluttorp eller Stornömküll med Dansåker	3	3	3 1/6	11	10	18	15	8	28	
33. Warküll eller Farkulla	0	0	1/4	0	0	2	1	1	1	
34. Mustjö (Mjöltnars) Till Nyby (i Pönal) hör:	0	0	0	0	0	1	0	1	1	
35. Persåker eller Lillnömküll	1 1/2	3	4 1/2	6	3	15	10	4	24	
36. Stordigerskog eller Metsküll	1	2	1	3	2	6	4	3	8	
37. Lilldigerskog eller Klanema	1	1	1/2	2	2	4	2	1	5	
III. Ön Odensholm	1	1	1	6	6	8	7	0	7	

*- namnet inom parantes anger den nuvarande benämningen

** - Denna by hörde 1627 med kapellet i Neve till Pönal eller Niklaskyrkan, men blev vid det tillfälle, då Neve förenades med Korskyrkan, sammanslagen med Nuckö.

ORMSÖ 1977

I Kustbons juninummer 1975 kommenterade undertecknad livet på Ormsö med utgångspunkt i en estnisk-sovjetisk broschyr, årgång 1968. En ny broschyr på estniska, utgiven i Reval innevarande år, bär titeln OM NATUREN PÅ ORMSÖ.

Författaren - resenären själv - inleder med att betona att så mycket skrivs om fjärran länder och sjöar men så litet om egna trakter.

Författarens syfte med denna publikation är att presentera ORMSÖ som en av de stora öarna i Estland. Innehållet i broschyren behandlar utförligt Ormsös natur, geologi, vattenförhållanden kring ön, klimat, jordbeskaffenhet, växlighet, djurbestand m m.

Resenären-författaren konstaterar att öns skogar är lämpliga för åtskilliga skogsdjur.

Lekmannen på naturområdet (alltså undertecknad) är ej i stånd att kommentera broschyrens innehåll sida för sida utan vill gärna överlåta det till en fackman - broschyren står till förfogande. Jag försöker här nedan i översättning ge en del av broschyrens innehåll.

Till ORMSÖ färdas man med pråm från RUS (ROHUKULA) till SVI-BY. Denna pråm sattes i trafik 1976. Även med sovhosbåten kan man komma till Ormsö.

Skribenten ger en återblick på öns historia och återoppar A.W. Hupels skrift från 1774 - med angivande att ön detta år hade 1700 själar. Han refererar till Russwurm 1855, till Kompus 1939, till vår egen Fridolf Isberg 1940, Laasi 1940 och folkräkningen 1934.

Ormsöborna talade gammal svensk dialekt. Kvinnorna bar folkdräkter. Alla som bar kjolar stickade alltid: på vägen, när de pratade, liksom vid jordbruksgöromål - för det var kvinnan som skötte dessa. Hästarna fick vila - men ej kvinnornas flitiga fingrar.

Skribenten fortsätter:

Ormsöborna var sysselsatta med jordbruk och fiske, som var magert. Den tvåmastade skutan var en hjälpreda, med vilken en del av Ormsöborna fraktade skogsprodukter till Reval och potatis till Sverige.

Strandvallar på Saxby näs.

Enar på stranden vid Kärrslätt.

Det andra världskriget medförde stora förändringar i öns liv. Under kriget blev det massutvandring till Sverige. Ön blev nästan tom. Den egenomliga etniska gruppen – aibosvenskarna – försvann från denna ö.

I dag finns det på ön ett 10-tal urinevånare. Alla övriga har kommit dit efter kriget. Sammansättningen av öns befolkning är 8 nationaliteter. Sovhosen förvaltar ön.

Tiden för färden från RUS till SVIBY understiger en timme. Vid horisonten skymtar ett antal mindre öar, varav HÄSTHOLMEN är störst – 2,5 km lång.

Föröver kommer SVIBY-viken närmare.

SVIBY hamn är öns viktigaste punkt. Härifrån finns förbindelser med den yttre världen och härifrån börjar även resenärens utflykt till öns inre.

Hamnen byggdes under åren 1932 - 1933 (anm.: vid bygget arbetade undertecknad vintern 1933 som "hådaabitöoline", arbetslös yngling). Man byggde en 205 m lång hamn som betingade en kostnad av 11 000 dåtida estniska kronor. På ca 1 km avstånd från hamnen ligger byn SVIBY, än i dag den största på ön.

Resenären lägger för ovanlighetens skull resrouten mot Söderby, alltså ej mot Hullo. Han beskådar SKÄRESTAIN och mellan Sviby, Hosby och Söderby den skogbevuxna betesmarken som tidigare var kal. Hosby – Obbolmen har "torkat ihop". Stranden är skogbeväxt och på holmen frodas enarna. Från Söderby norröver skymtar NORRBYS båda fyror, varav den ena är den största som byggts i Estland före andra världskriget. Från Norrby kommer man till Diby, Rälby

och Hullo. Lill-Tjuckan och Stor-Tjuckan nämns liksom KERKEGRUNNE samt den 5,6 m höga KYRKSTENEN och BARONSTENEN.

Resenären är nu framme i HULLO och meddelar:

Här finns Ormsö sovhos, öns skogsförvaltning, kommunförvaltningen, servicecentrum och 8-klassig skola.

Vid vägen finns "brödragrav" med minnessten över stupade från det "Stora Fosterlandskriget".

Ormsö sägs ha "befriats" den 27 september 1944.

Alltjämt finns den ortodoxa kyrkan kvar. Intill dess kyrkogård vilar klockaren-läraren Konstatin Kreek (1852-1917) – far till numera avlidne tonsättaren, professorn – vår musiklärare från Hapsaltiden, Cyrillus Kreek. Där vilar även J. Spuhl – Rotalia. Han var lärare, kommunalman m m. Spuhl grundade i Hullo en trädgård med över 3000 sorters fruktträd och bärbuskar. Rörelsen flyttades till Hapsal 1905. Spuhl publicerade även ett flertal böcker i trädgårdskunskap.

HULLO är alltjämt vägnätets centrum. Intill Hullo på vägen till Sviby ligger öns mejeri. I den gamla "fiskarbyn" RUMPO fanns det år 1970 ett 15-tal personer. Under de senaste åren har denna bys utseende förbättras. En del av boningshusen har inköpts som sommarställen och renoverats.

Alltjämt resenären:

Kyrkan: Ormsö S:t Olai kyrka passeras. Sjukstugan på Håkabacken – nu Ormsö sjukhus – nämns, och man vandrar vidare till Borrby och till den stora stenen SMEN på ängen. Från Borrby går färden vidare till Kärrslätt. VARGSTAIN öster om byn lär vara en

av de fem stenar på ön som är under naturvårdsskydd.

Saxby och området däromkring påstås vara bland öns vackraste. Förby har under de senaste åren förvandlats till säte för utbildning och vila.

Innan man är framme i Magnushov skådas HOITBERGE sydväst om Fällarna – öns raritet, att jämföra med Nibys på Nucköhalvön enligt resenären. Han framhåller vidare att i Magnushov bor 50 personer och att Magnus Brünner 1604 grundade Ormsös första gods. Där finns det lokala elektricitetsverk, som numera ej kan tillfredsställa öns behov. För den skull fick Ormsö år 1971 länkas över till fastlandet.

Resenären – broschyrförfattaren U. Ratas är på väg tillbaka till fastlandet – över Hullo och Sviby. Innan han lämnar Ormsö rekommenderar han kommande resenärer en cykeltur över ön, den är för liten för en biltur. Den som har gott om tid bör promenera och vandra. Tag med tält – och "det gör ej ont" om du har matsäck med. Tälta i så fall på södra sidan av ön, där det finns badmöjligheter. Han fortsätter: kanske Ormsö kommer att förvandlas till landets viktiga rekreationsområde. Sannolikt upptäcker varje resenär något nytt personligen. Utöver intrycken och sommarsolen tar man med sig tillbaka högaktningen för öns befolkning som valt Ormsö till sin boplats.

Han fortsätter: varje början är svår och speciellt på en liten ö. Trettio år är en för kort period för att öborna skulle ha kunnat förvandlas till en enhet.

Resenärens slutvinjett:

I tigande tystnad och som en hård klippa i havets vindar finns Ormsö. Men hit måste man tillbaka igen.

Hugo Mickelin.

SÄLJAKTEN PÅ RUNÖ

AV TOMAS DREIJER

Runöborna har sedan urminnes tider bedrivit säljakt. Denna jakt har alltid varit deras viktigaste näringsfång. Hur länge denna jakt bedrivits vet man ej, men åtskilliga århundraden är det. Redan år 1341 i det s k "biskopsbrevet", av biskop Johannes av Kurland, sades det att sälspäck användes som betalningsmedel av runöborna.

Späck och sälskinn har alltid varit en viktig handelsvara i Norden sedan vikingatiden. Av späcket smältes tran, som användes som beslysningsmedel. Av skinnen tillverkades kläder, skor, remmar m m.

Fram till början av 1940-talet bedrev runöborna säljakt, de senare åren i mindre skala. Denna jakt bedrev de i Rigaviken samt utmed Östersjöns och Finska vikens östra kust, från Kurland i söder till Kronstad i nordost. Även norra delen av Finska vikens öar och skär var livligt besökta av säljägare från Runö. Gotland var också en plats som runöborna så sent som på 1890-talet besökte under sina jaktresor.

Säljakten ägde rum vid olika tider på året samt på olika sätt. Den indelades i tre perioder: vinterjakt, vårjakt och höstjakt.

Vinterjakten "isgua" var den viktigaste. Den bedrevs på isvidderna runt Runö i Rigaviken. Man jagade från mitten av augusti till i början av april beroende på hur sträng vintern var. Denna jakt upphörde helt i början av 1940-talet.

Vårjakten "isbuatreisa" varade ungefär 3 - 4 veckor. Då seglade båtarna, "jalorna", i väg i mitten av april, bland de drivande isflaken i Finska viken eller Rigaviken. Fram till år 1914 seglade de flesta "jalorna" till Finska viken och jagade där. Detta kallades att segla till "dursjon" (stora sjön). Några av "jalorna" seglade inte så långt, utan de stannade i Rigaviken. Detta kallades då att befinna sig i "indersjon" (inre sjön). Sedan man slutat att segla till Finska viken (omkring 1914) var alla "jalorna" i "isbuatreisa" i Rigaviken.

Höstjakten "hēstreia" började förr i tiden redan i början av augusti och pågick i 5 - 8 veckor. Då seglade de första "jalorna" iväg till sina jaktplat-

ser, långt in i Finska viken. Övriga "jalor" som bedrev jakt utmed Estlands kust seglade iväg några veckor senare. I början av 1900-talet slutade runöborna att jaga säl på "hōstreisa" långt in i Finska viken. I slutet av 1920-talet upphörde all jakt även vid dessa resor i Rigaviken. På "hēstreisa" sköts sälarna när de kom upp på stenar och hållar vid de yttre skären.

Produkterna från sälen, späcket och en del av skinnen, såldes. Detta inbringade kontanter för vilka runöborna köpte viktiga varor såsom salt, fotogen, smidesjärn, socker m m. Vid vinterjakten var de bländvita kutskinnen en uppskattad vara, för vilka skinnuppköparna särskilt under 1920-30-talet betalade höga priser. Av de vackra skinnen syddes pälsar som stans fina damer gärna gick klädda i under de kalla vinterdagarna.

Den övervägande delen av skinnen behöll dock runöborna för egen del. De flesta spändes upp, "spūlas upp", för torkning med håret på. D v s de garvades ej. Under den första tiden, 4-6 månader, hängde de i "forsto", rökstugan, på någon vägg. Av den ständiga röken vid matlagning torkade skinnen. Efter ca 6 månader togs "sprutstjo" bort och då hängdes skinnen på "hlendro", stugvinden, där röken också passerade från "forston". Där fick de hänga tills de efter 5 - 15 år kom till användning. Då gjordes skor "huaroskinnskua" av skinnen.

Resten av skinnen garvades. Av dessa tillverkades också skor, "barkaskinnskua", som kvinnorna använde på sön- och helgdagar. Även remmar, "oulo", till skor tillverkades samt handskar, "hanska", som användes vid säljakt. Sälskinnskor använde runöborna fram till år 1944, då de lämnade sin ö och flyttade till Sverige.

Säljägare i full utrustning.

Köttet från sälen, "selafesken", tog man också vara på. Särskilt kutarnas och ungsälarnas kött var omtyckt. Detta kött smakade ej så mycket tran som köttet från de äldre sälarna. De äldre hannarnas, "stuatas", kött hade en från lukt och smak. Deras kött åt man ej.

En mindre del av köttet torkades. Lämpligast att torka var sälens framlabbar, "skrämo". Det torkade sälköttet "tarka selafesken" var en god smörgåsmat. En stor del av sälköttet saltades och kokades tillsammans med potatis till "selafesk å tifflo".

Resten av köttet gav man till grisarna.

Det viktigaste redskapet vid säljakten var geväret, "besse". Ända fram till slutet av första världskriget (omkr. 1918) använde runöborna det gamla flintlåsgeväret (mynningsladdaren) vid sina jakter. Det var ett uråldrigt gevär, som använts under många århundraden. Det var ett säreget vapen jämfört med nutidens moderna gevär. Fastän ett lämpligt skotthåll, "skothuald" (avståndet på vilket man kunde träffa sälen), endast var 30-50 meter sköt runöborna under 1900-talets början årligen 1 000 - 1 500 sälar. Under senare år (i slutet av 1930-talet) var det skjutna antalet sälar 200 - 400 st per år.

”Kjexstakan” var det näst viktigaste redskapet vid säljakten under vintern och våren. Det var en ca 2 m lång stav tillverkad av ask, specialutformad för olika ändamål. Den skulle fungera som ispik, huggkrok, paddel, harpunstång, kikarstöd o s v. Den var outhärlig vid säljakten.

Övriga redskap som användes under vintern var: kikare, kompass, harpunlina med sin harpun, ”toija å jāne”, kälken, ”kjaljan”, ”vikarklōna”, broddar, ”brudda” etc. (Till dessa redskap återkommer jag vid beskrivning av jakten). Klädseln vid jakten på vintern var speciell och kallades ”isguaklōro”. Förutom underkläderna och den stickade tröjan bestod klädseln av byxor, väst och tröja av vit vadmal. Byxorna ”isguahuso”, var försedda med avlånga påsydda lappar, ”knäbetro”, på knäna. De förhindrade att byxorna nöttes sönder när man smög sig på sälen, ”kraka eft vikan”. Om lapparna på byxknäna nöttes sönder syddes nya på. Tröjan, ”pusavamsa”, som även kallades ”skjūtvamsa”, var ett överdragsplagg som sträckte sig till ca 10 cm över knäna. (Den uråldriga ”pusavamsa” som av runöborna användes till vardags var grå med utförande lika ovannämnda.) Denna var V-ringad och genom urruingningen stoppade man ner de varor som man skulle ha i barmen innanför ”pusavamsa”. Det var kruthornet ”krithone”, kulpåsen, ”lōpusan” (under senare tid patronpåsen), matpåsen, ”barmpusan”, kikaren, kompassen m m. På ”pusavamasas” insida var två stycken fickor påsydda där kikare och kompass förvarades. Om midjan hade man bälte med slidkniv vilken varje jägare måste ha med vid jakten.

Under ”pusavamsa” hade man även en vadmalväst, ”snēvle”, som var fodrad med linnetyg. Utanpå västens vänstra sida var en ficka påsydd där kikaren kunde förvaras.

På senvintern när det inte var så kallt byttes ”pusavamsa” ut mot en något tunnare skjorta som kallades ”skjūtskjorta”. Den var i regel av linne och lättare när man skulle gå långt. Den såg likadan ut som ”pusavamsa”.

Runt halsen hade man lindat en tjock stickad vit halsduk som kallades ”dveghja”.

Huvudbonaden var en svart får-

Till julottan i Rosleps kapell

av Birgit Hallman

Det är mörkt och tyst ute tidigt på juldagens morgon, men vid Höbring Jocksa är man uppe i god tid för att hinna till julottan i Rosleps kapell, som börjar klockan sju.

Alla hjälps åt med det nödvändigaste arbetet. Flickorna sköter om djuren och mjölkar korna, Kristof och Fridolf drar ut slädarna ur vagnslidret och gör dem i ordning. När allting är klart, byter man om till sina bästa kläder, och sen är det dags att äta.

Mamma och Ester har ställt fram lite av den goda julmaten, var och en får ta vad han vill, stor åtgång är det på det färska vetebrödet, som endast bakades till de större helgerna.

Sen är det dags att spänna hästarna för slädarna. Pappa spänner Micko för den större släden, för Kristof vill helst ha Manda, som är ung, för den mindre släden och köra fortare.

Pappa förmanar dock Kristof att inte köra så fort att han ”kör benen av hästen”. I regel var det överenskommet långt i förväg vem som skulle åka med vem till julottan.

Mamma påminde alla om att tänka

på att det var julnatten och inte prata för högt, samt gå tyst när man skulle över gårdsplanen, ut till de väntande hästarna och slädarna på stallbacken.

Snart hade alla tagit plats i slädarna, väl påpalsade och inlindade i filter. Så bar det i väg i lätt trav över Ribackan, Hemingsmoen och Menback. Oftast var det mycket snö och kallt under julen.

Vägen var smal, och på många ställen hängde grenarna ut över vägen ifrån tallarna och granarna som stod närmast. När hästarna sprang under dem och bågträt, ”lokan”, kom emot grenarna var det mycket snö som rasade ner över kyrkfarnarna, men ingen ville skrika eller ropa, när man fick snö under kragen, för det var julnatten, och då skulle stor frid och stillhet råda överallt.

När vi kom ut på stora landsvägen vid kommunalkontoret i Rosta, fanns det där flera ekipage som skulle till kapellet. Då kunde det nästan bli kapploppning ibland, där var nämligen vägen så bred att det gick att köra om i full fart.

skinnsmössa, ”skinnhattn”, vars nedre del kunde vikas ned. Ute på isen drog man en överdragsmössan, ”hattmessa”, av tunt vitt bomulls- eller linnetyg på ”skinnhattn”. Detta för att man skulle vara vit som snö och is och inte upptäckas av sälen.

En mindre vit mössa ”huomessa” hade man också tagit med sej. Den satte man direkt på huvudet när man smög sig inom skotthåll på sälen.

”Skinnhattn” med den påträdda ”huomessa” lämnades kvar på isen tillsammans med en del andra saker, innan man började ”kraka eft vikan”.

På händerna hade man stora handskar (tumhandskar) sydda av garvat sälskinn. I ”handska” hade man stora tumvantar. Handskarna och vantarna skulle vara stora, så att man lätt kunde få av dem om så behövdes vid en brådskade situation.

Som fotbeklädnad använde man yl-

lestrumpor och ”skrevlenga”. De var tillverkade av sälens baklabbar som var uppskurna så att de passade foten. De hade fått torka i 5-15 år liksom övriga sälskinn, innan de kunde färdigställas.

Två par extra strumpor hade varje jägare med sig som reserv. Blev man våt om fötterna byttes till torra strumpor. Dessa hade man hängande över axlarna under ”pusavamsa”. De kallades ”reggekapeto”, eftersom de hängde delvis på ryggen.

Ett par extra vantar hade varje jägare med sej. De användes när jägaren smög sig inom skotthåll på sälen, ”kraka eft vikan”. Dessa vantar kallades ”krakahanklo”.

Över kläderna hade man en vit fårskinnspäls med ullen inåt. Pälsen var varm och schön och bars när det var kallt ute. Vid varmt väder byttes till grå vadmalsock. Forts.

ARKIVET MEDDELAR

HANDARBETS UTSTÄLLNINGEN

Sedan var man snart framme vid Rosleps kapell. På kyrkbacken fanns det några stora granar och tallar som man band fast hästarna vid. Om det inte fanns plats åt alla hästarna där, blev en del tvungna att binda fast sina vid Skräddarens staket, alldeles intill kyrkbacken.

Det var fortfarande mörkt ute, pastor John Isaksson hade julgranen tänd i prästgården. Det var stämningsfullt när julgranen tindrade i fönstret och stjärnorna glittrade på himlen då kyrkobesökarna gick fram till kyrkogårdsgrinden och sakta och tysta vandrade mellan snödrivorna fram till kyrkan, som var helt upplyst av levande ljus.

Det gällde att vara där i god tid om man ville sitta, för kyrkan blev fullsatt till bristningsgränsen.

Mamma och Pappa satt längst fram i kyrkan, Mamma till vänster och Pappa till höger om altarringen.

I hela gången stod det fullt med folk, många gånger hände det att inte alla kunde få plats inne i kyrkan. Då fick de sistkomna stå utanför.

Det lät mycket vackert när Rockdislan spelade på orgeln och hela församlingen sjöng "Var hälsad sköna morgonstund".

Där sjöng verkligen alla i kyrkan. Den som inte har varit med om en gudstjänst i Rosleps kapell kan inte förstå sig hur vackert det låter när flera hunder personer sjunger i kyrkan.

De flesta som har varit med i Rosleps kapell tänker tillbaka på gudstjänsterna där med stor saknad.

När sedan pastor Isaksson läste jul-evangeliet, kändes det som om det stora undret hade skett samma natt. Julottan var mycket högtidlig. Man tyckte att det verkligen var "frid på jorden".

Kyrkobesökarna i Estland deltog i gudstjänsterna med mera andakt och respekt än de gör här. Var och en som gick in i kyrkan visste hur man skulle uppföra sig, då förekom inget onödigt prat eller andra störande ljud.

Det fanns ingen värmeledning i kyrkan, det gick inte att elda den varm på något sätt, så det kunde var rätt svårt att sitta stilla och hålla sig varm, andedräkten stod som rök ur munnen. Den stora trängseln bidrog dock i hög grad till att höja värmen.

I föregående nummer av Kustbon utlovade vi en separat utställning, som berättade om estlandssvenska handarbeten, som kvinnorna sysslade med. Temat var sömnad, mönster, knyppling m m. Utställningen varade från lördagen den 8 oktober 1977 i ca 14 dagar.

I stort sett besöktes utställningen av samma personer, som deltagar i de flesta andra estlandssvenska arrangemang. Information om utställningen hade även utgått till museer, och Nordiska Museet hedrade oss med trenne observatörer.

Utställningsföremålen var huvudsakligen original och delvis mycket gamla men välbevarade. Mönstervariationerna var inte särskilt stora. Man kunde dock spåra influens från esterna.

Om någon har sällsynta mönster eller dylikt var god och meddela oss per tel 08/32 48 78 så vi får kopiera och bevara dem åt arkivet.

Då julottan var slut, började det ljusna på himlen. Folket hälsade på varann ute på kyrkbacken, för där träffade man många bekanta.

Det var sådan sed att man helst skulle ha "langar", gäster, med sig hem från kyrkan, någon släkting eller bekant som man träffade där. Sen bar det iväg hemåt i snabb trav. Då var det så ljusst att det inte var svårt att se var vägen gick i skogen.

Pappa såg till att alla respekterade helgen, endast nödvändiga sysslor fick uträttas, såsom sköta om djuren eller laga mat. Inget handarbete fick utföras på helgen, även att sy i en knapp eller sopa ett golv betraktades som sabbatsbrott.

Man fick passa på och läsa under helgen om man hade någon bra bok. Fritidsproblem fanns inte i Esland.

Folket umgicks mycket på helgerna, man pratade, åt, drack lite öl och hade trevligt. Det kom rätt så mycket gäster under helgen, folket umgicks under enklare former, det behövdes inte vara någon högtidlig inbjudan. Det var bara

AKTIVITETER FÖR VÅRSÄ- SONGEN 1978

Under våren kommer vi en måndagskväll per månad kl 19-21 att samlas på ARKIVET, Vikingagatan 25, för att tala våra hemmadialekter. Vi har lottat turordningen, som ser ut som så:

måndagen 9/1 Rågöarna, Vippal,
Korkis
6/2 Ormsö
6/3 Nuckö, Sotlep, Rickul,
Odensholm
3/4 Runö

Det är alltså meningen, att t ex måndagen den 6/2 samlas ormsöborna för att prata ormsöspråket och ej rikssvenska. Vi har bandspelare och för- evigar det hela. Kom så många som möjligt!

Arkivet tar gärna emot föremål och ting från hembygderna att bevaras åt eftervärlden samt naturligtvis även slantar och idéer.

ARKIVSTYRELSEN

att gå och överraska någon man kände. Lite mat skulle alltid stå framme på bordet under hela helgen, så att var och en som ville kunde skära åt sig en köttbit eller en skiva vetebröd när som helst.

Mest efterlängtrade gästerna var nog Blees Marta och Jakob med sina barn Sven och Greta. Det var långt till Klottorp så det var inte ofta Marta kunde komma hem och hälsa på, det var mest till större helger som familjen Blees kom.

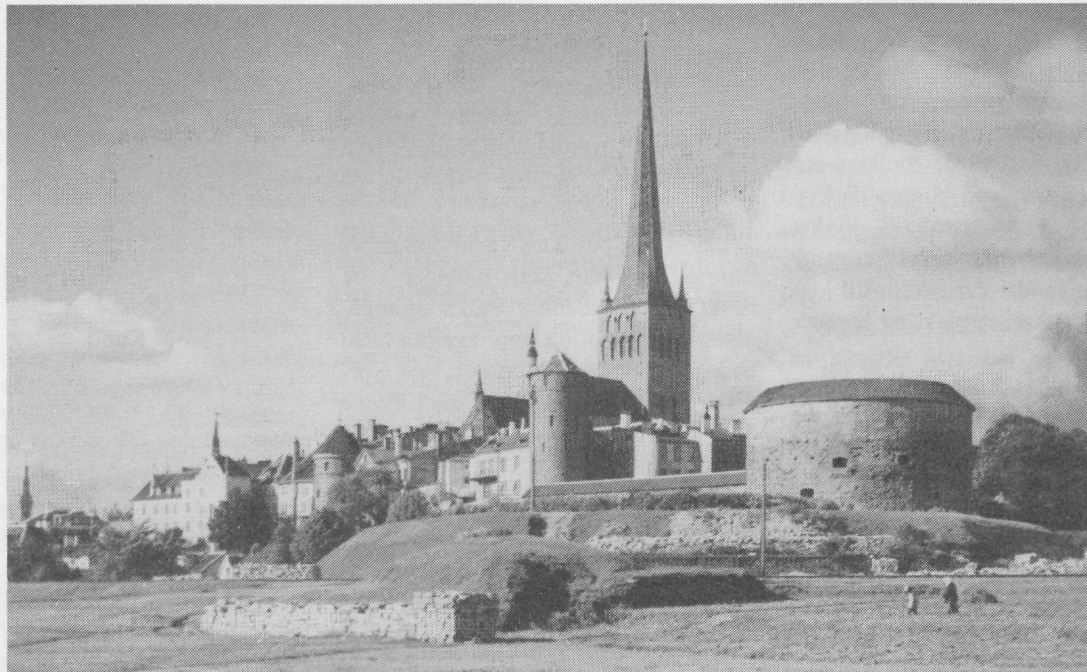
Omkring middagen började man vänta att Bleesarna skulle komma, oftast var det då någon som stod vid ett fönster och tittade ut över backen om de syntes än. Glädjen var stor när hästen och släden syntes mellan enbuskarna.

Alla långväga gäster stannade kvar över helgen, mycket därför att det var besvärligt att ta sig fram. Enda färdsättet var med häst och släde eller att gå.

Julfirandet i Estland står som ett ljusst och vackert minne som man kan vara tacksam över att äga.

ESTLAND

av Lena Klippberg

Olaikyrkan, den medeltida svenska församlingens kyrka i Reval.

Foto: Stackelberg

Som temastudium i historieundervisningen i årskurs 3 på humanistiska linjen valde Lena Klippberg i Västerås att skriva om Estland och estlandsvenskarna. Detta berodde till stor del på att hennes far är från de svenska trakterna i Estland. Lena har tillställt KUSTBON sin uppsats, som här nedan återges oavkortad.

Förhistoria samt första världskriget.

1222

Estland delades mellan Danmark och Tyskland, vilket innebar slutet för Estlands politiska oberoende.

1346

Danskarna sålde sin del av Estland till Tyskland. Esterna förvandlades från självägande bönder till arrendatorer under det tyska ridderskapet. Tyska adelsmän, präster och borgare blev det ledande skiktet. Adelsmännen hade makt och kunde t o m utdöma dödsstraff.

1560

Sverige övertog Estland. Tiden 1561 - 1721 kallas ibland "den goda svensk-

tiden". I sovjet-estnisk historieskrivning kallas den däremot en tid av "militärt-feodalt förtryck". Böndernas ställning gentemot de tyska adelsmännen förbättrades.

1710

Under det nordiska kriget kom Estland i Ryssarnas händer. Adeln privilegierades och bönderna blev livegna. Det stora nordiska krigets, pesternas och missväxtens härjningar var fruktansvärda. Den estniska befolkningens antal sjönk till mindre än 40 000, en fjärdedel av förkrigssiffran.

Slutet av 1800-t innebar en våldsam förryskning. Det estniska språket i skolan ersattes i stor utsträckning med ryska. Evangelisk-lutherska kyrkan ut-sattes för förföljelse.

1905

Uppror mot det ryska självhärskardömet och mot tyska godsägare. Det ledde till att militära straffexpeditioner sändes till Estland och efter anvisningar av godsägare pryglade och sköt ned de upproriska.

Trots tsarregimens hårda framfart vann den nationella rörelsen i Estland terräng år från år under seklets första decennier. Februarirevolutionen i Ryssland 1917 utnyttjades av esterna. De lade fram ett lagförslag om autonomi och lyckades avtvinga regeringen bekräftelse på detta. De fick också en del nya områden med estnisk befolkning.

I samband med bolsjevikrevolutionen i november 1917 försökte ryssarna få ett fastare grepp om landet och upplöste det demokratiskt valda nationalrådet. Estniska kommunister tog makten i landet och organiserade en sovjetstyrelse. Esterna reste sig dock, fördrev kommunisterna och förklarade 24 februari 1918 Estland för en självständig suverän republik. En provisorisk regering tillsattes. Man fick snart de-

facto-erkännande av Storbritainen, Frankrike och Italien.

Men nu kom tyskarna. De tyska ockupationsstyrkorna upplöste den provisoriska regeringen, och balttyskarna började intrigera för att få Estland inkorporerat med Tyskland. I det läget räddades Estland genom den tyska revolutionen 9 november 1918. Den provisoriska regeringen återfick sina befogenheter för att lagom kunna möta bolsjevikernas anfall den 28 november 1918.

Det estniska frihetskriget hade börjat.

Under senare hälften av 1918 besattes i det närmaste halva landet av ryska trupper. Esterna fick dock både materiell och psykologisk hjälp av briter och finländare. Av stor moralisk betydelse var de finska, danska och svenska frivilliga kårer som kom till Estland.

I januari 1919 drevs ryssarna, som då hade 2/3 av landet i besittning, ur landet. De farligaste attackerna mot det fria Estland återstod dock. Sydöstra Estland angreps 2 april av stora ryska styrkor, och i juni anföll tyska trupper. De sista allvarliga ryska anfällen slogs tillbaka i slutet av året. Det slutliga fredsfördraget med Ryssland undertecknades i Tartu 2 februari 1920. Ryssland avstod då från alla anspråk på Estland och erkände Estlands självständighet för alla tider.

1921 fick Estland de jure-erkännande av flera stater samt upptogs i NF.

Landet styrdes av en koalitionsregering med borgerlig majoritet.

1924 gjordes ett kommunistiskt försök till statskupp i Reval. Det stöddes inte av estniska arbetare. Upprorsmarkerna likviderades, kommunistpartiet upplöstes och all kommunistisk propaganda förbjöds.

1:a världskriget hade inte berört Estland direkt förrän 1918. Men slutkampen och dess revolutioner kom att innebära landets frigörelse. Åren 1917-1920 visade det estniska folket en fast vilja att gå sin egen väg. Tyskars och ryssars desperata maktanspråk in i det sista var dock olycksbådande.

Mellankrigstiden

Efter kriget fick man inrikespolitiska problem, t ex hur man skulle kunna förena kravet på demokrati med öns-

kemålet om en effektiv och någorlunda stabil regering.

Man genomförde ekonomiska och kulturella reformer och sociala förändringar.

De tysk-baltiska adelsgodsen, till vilka 58% av jorden hörde, indrogs redan 1919 genom en jordreform till staten. Jorden utdelades sedan till de estniska bönderna. Kommunistiskt och ryskstött uppror 1924 (se ovan) samt intriger av det fascistiska Vapspartiet 1934 (som sedan blev illegalt) ledde till ett auktoritärt system.

1934 gjorde bondepartiets ledare Konstantin Päts en statskupp, som gav honom diktatorisk makt. Efter hand tillämpades dock mer och mer demokratiska metoder.

Estland sökte under samma tid uppnå intimt samarbete med de övriga baltiska staterna:

1923

Försvarsförbund med Lettland

1934

Baltiska ententen, som innebar nära ekonomiskt, politiskt och kulturellt samarbete mellan Estland, Lettland och Litauen

1932

Nonaggressionspakt mellan Estland och Sovjetunionen (trots kupp-försöket 1924 var förhållandet relativt gott dem emellan)

1934

förnyades nonaggressionspakten

juni 1939

Nonaggressionspakt mellan Estland och Tyskland

23 aug. 1939

ingicks den för världsfreden så ödesdigra pakt mellan Sovjet och Hitler-Tyskland. Paktens hemliga klausuler innebar slutet för de baltiska staterna. Det beslöts att Estland skulle tillhöra den ryska intressesfären.

De baltiska staternas dödskamp 1939-1940

28 sep. 1939

Estland tvingas ingå en ömsesidig biståndspakt med Sovjetunionen.

Estland tvingas acceptera Sovjets krav på flott- och flygbaser på estniska öar och i Paldiski. Baserna utarrenderas för en tid av 10 år och besätts av ryska garnisoner. En ny ryssvänlig regering bildas.

17 juni 1940

Sovjettrupper marscherar in i Estland, under förevändning av att Estland trots fördraget förde en sovjetfientlig politik. En "frivillig" anslutning till Sovjetunionen iscensätts i mitten av juli. En ny riksdag tillsätts och förklarar snart Estland som sovjetrepublik. Förvaltningsorgan enligt sovjetförfattningen tillsätts. Samtidigt med Estlands ockupation inleds häktningar av alla, som på något sätt varit framträdande inom politiken, näringslivet eller armén. Av dessa avrättas 1 950 pers och resten deporteras till Sibirien.

6 aug. 1940

Inträdesansökan i Sovjet bifalles. En total nationalisering av alla förmögenheter, inkl. privata banktillgodohavanden utöver 1 000 rubel (100 estn. kr) verkställs. All privat företagsamhet utplånas och hantverkarna tvångsammansluts i statsdirigerade arteller.

Under det första ockupationsåret deporterades ca 60 000 ester till ryska slavarbetsläger. (Natten mellan 13/6 och 14/6 häktades ca 13 000 människor enligt Nordisk familjebok, ca 10 000 enligt Küng.)

Vid det tysk-ryska krigets utbrott i juni 1941 kom folkets motståndskraft till ett våldsamt utbrott. Det tog sig uttryck i spontant bildande friskaror, de s k "skogsbröderna", som gick till djärva angrepp och anfall mot sovjettrupperna. Juli-augusti 1941 besattes Estland av tyskarna.

Oktober 1941 var hela Estland i tyskarnas händer. Enligt Borg-Nordell lät tyskarna det införda sovjetsystemet bestå. Nordisk Familjebok skriver däremot att de estniska stats- och kommunalmyndigheterna återtog sin verksamhet, dock infördes en tysk civilförvaltning. Enligt muntlig uppgift, återgick det av ryssarna likriktade gårdssystemet (vilket innebar att alla skulle ha lika stora gårdar), till det ursprungliga systemet med olika arealer.

Oktober 1944 "befriades" Estland

åter av den ryska stormakten, och den sista stora vågen av estniska flyktingar gick västerut. 100 000-tals ester flydde till Tyskland och Sverige. Samtidigt avslutades estlandssvenskarnas legala överflyttning till Sverige, som inletts redan 1940.

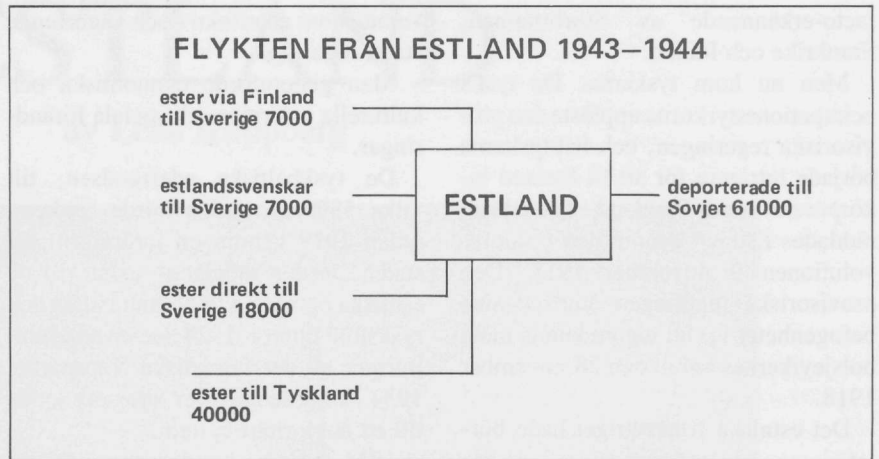
Estlands svenskar

Man är i den vetenskapliga debatten inte enig om, från vilken tid svensk bosättning i Estland ursprungligen daterar sig. En del anser vikingatiden (ca 800–1000-t) vara den rätta tiden, medan andra – däribland Andres Küng håller 1200-talet för det rätta. Invandringen tycks ha tilltagit, sedan esternas stora uppror, som började Georgsnatten 1343, slagits ner. Många tidigare estniska hemman blev ödegårdar, eftersom de tidigare ägarna fått sätta livet till under det blodiga upproret. Därför tycks godsherrarna ha uppmuntrat nybyggare från andra delar av Estland och även från andra sidan av havet att överta dessa gårdar och företa nyodlingar.

Under 2:a världskriget överflyttades nästan hela den estlandssvenska befolkningen till Sverige.

Huvudnäring för de flesta var åkerbruk och boskapsskötsel, ibland i förening med skogsbruk och sjöfart. På en del ställen var fisket och säljakten viktigast.

Nationellt medvetande hade dessa svenskar sedan äldsta tid. Man sökte kontakt med Sverige flera gånger, då estlandssvenska bönder hos svenska kungar sökte skydd mot socialt och rättsligt förtryck. Bäst tillgodosedd var nationaliteten på religionens område: prästerna var antingen rikssvensk- eller finlandssvensktalande, religionsundervisning gavs på modersmålet. Förmågan att läsa svenska hölls vid liv från generation till generation. (Skrivkunnighet var sällsynt.) Under 1800-ts senare del tog de nationella strävandena ny fart. Målet var att bevara svenskheten genom bättre bildningsmöjligheter och stark sammanhållning. Svenska skolor inrättades. Religiösa strömningar samverkade men de nationella ryssarna ingrep, och bl a stängde de 1882 ett lärarseminarium och utvisade grundaren, som var predikant. Administrativ russificering och ryssortodoxkyrklig aggression ho-

tade nu nationalitetssträvandena. Ryskan skulle vara skolspråk.

Fram till 1918 levde Estland under de ryska lagarna för Östersjöprovinserna (i praktiken dominerade de tyskadliga godsägarna).

1918-1940 Den estniska fristats-tiden

Fristatstiden medförde rätt till undervisning på modersmålet, bättre folkskolor och bättre möjligheter till lärarutbildning. Kontakten med Sverige och svenskarna i Finland utbyggdes kraftigt. Prästerna var ofta rikssvenskar. I en del skolor tjänstgjorde rikssvenska lärare, framförallt på gymnasienivå. Annars var lärarna oftast estlandssvenskar, som utbildats i Sverige eller Finland.

Kulturellt samlande var, och är fortfarande (nu i Sverige), föreningen Svenska Odlingens Vänner, som samarbetade med Riksföreningen för svenskhetsens bevarande i utlandet.

Man fick en egen almanack år 1903, en egen tidning – Kustbon – år 1918, som fortfarande utkommer här i Sverige med 4 nummer per år, och man fick ett hembygdsmuseum år 1935.

Då Estland under 2:a världskriget tvangs att ta emot sovjettrupper, samtidigt med att den tyska minoriteten i landet överfördes till Tyskland, började tankarna på en allmän överflyttning till Sverige spira upp. 1940 tilläts 110 rågöbor överflytta till Sverige. (Folket på Odensholm, Rågöarna och Nargö hade då av militära skäl beordrats utrymma sina bosättningsorter.)

Under ryska ockupationen förekom också flykt till Sverige, främst av ledande personer och lärare. Tvångsmo-

biliseringen av ca 350 man och deportationer spred skräck.

Då tyska fronten 1944 drevs tillbaka, började massflykt av ungdom undan tysk mobilisering och hotande sovjetvälde. Den nazistiska regeringen vägrade utresetillstånd för andra än 850 åldringar och sjuka. Privat överföring till Sverige av ungefär 3 000 personer kunde dock genomföras, och då sovjettrupper återtagit Estland, var nästan hela den svenska stammen, ca 6 800 pers., i Sverige, där utplacering ombesörjts av en av K.M.:t tillsatt kommitté för rågösvenskarna, respektive för estlandssvenskarna.

Efterkrigstiden samt esternas nuvarande levnadsförhållanden

1947–49 genomfördes jordbrukets kollektivisering i Sovjetestland. Då den inte fortskred tillräckligt snabbt, deporterades sistnämnda år ca 50 000 bönder till sibiriska slavarbetsläger.

1950–51 företogs en massutrensning av kommunistledare och andra kända kommunister som börjat gripas av "borgerlig nationalism".

Sedan mitten av 50-talet har levnadsförhållandena i Estland förbättrats. Genomsnittsinkomsten är betydligt högre än i det övriga Sovjet, p g a Estlands högre industrialiseringsgrad. Den direkta skatten är låg (högst 13%), och de sociala förmånerna omfattade, men de indirekta skatterna – och därmed priserna – är i gengäld höga. Hyrorna är visserligen låga (25-85 kr/månad för en tvårummare) men bristen på bostäder är stor – lik-

som bristen på varor. Större delen av deporterade estniska kommunister har fått återvända hem – liksom även andra ester – i samband med 1955 års amnesti. Russificeringen fortskrider dock.

Turismen till Estland har ökat starkt (år 1962–15 000 västturister). Flertalet västturister till Tallinn är finländare, som främst lockas av den billiga spriten på båten över. Oftast får turister bara besöka huvudstaden Tallinn och universitetsstaden Tartu. Det råder stark rädsla för spionage i Estland. Därför är det mycket svårt att få tillstånd att flyga inrikes. Då skulle man ju kunna ta foton av de militäranläggningar som bl a finns i trakten av Tallinn.

Det är svårt för esterna att få besöka västlännder. Antalet ester och letter som på senare år fått resa individuellt för att besöka släktingar i Sverige uppgår till ca 500 pers/år (sammanlagt).

1967 fick 0,2% av den estniska befolkningen tillstånd att besöka västlännder, oftast under högst en veckas tid.

När de besöker västlännder kan de i regel inte köpa något. 1970 fick ester som deltog i någon av de fyra dagar långa resorna till Helsingfors ta med sig västvaluta till ett belopp motsvarande 30 svenska kronor.

För att få tillstånd att göra en turistresa västerut måste man lämna in en ansökan om visum ett halvår i förväg. Om ansökan beviljas är det ofta på villkor att vederbörande lämnar kvar barn eller make/maka som gisslan. Släktingar till de många människor som suttit i arbetsläger i Sibiren får sällan tillstånd till utresa. 1970 skärptes villkoren ytterligare. Tidigare hade ett pass för individuella resor kostat ca 40 rubel. 1970 höjdes beloppet till 400 rubel, ca 2 300 svenska kronor, vilket motsvarar drygt fyra månadslöner för en vanlig estnisk arbetare. Samtidigt tio-dubblades även avgiften för att ansöka om västpass, från 4 till 40 rubel. Denna summa återbetalas inte, även om ansökan avslås. Genom detta har många ester givit upp hoppet om att kunna besöka släktingar i väst.

Tallinn har kallats Rysslands fönster mot väst, då det har en stark västerländsk prägel. Så kommer t ex klämodet först till Estland och därefter till Ryssland. Detta beror till en del på att

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

KALLAR TILL

ÅRSMÖTE

Tid: 11 mars 1978, kl. 18.00

Plats: Eesti Maja, Vallingatan 34 I, Stockholm

Dagordning

1. Enligt stadgarna
2. Övriga frågor
3. Underhållning
4. Utlotning av basturökt skinka m m.

Kaffe och bröd serveras till självkostnadspris

Alla estlandssvenskar är hjärtligt välkomna!

STYRELSEN

Rättelse

I förra numret om rågåbornas matvanor hade ett tryckfel mot manuskriptet insmugit sig på s 12. Mjolk heter på Rågåorna mjök och det skulle sålunda ha stått mjök-bitt och mjök-hålk. Bokstaven j hade tyvärr tillkommit i trycket.

OBSERVERA

V.v. observera att vi av bokförings-tekniska skäl hädanefter betjänar oss av ett enda postgironummer

35 13 11 - 6.

många ester får paket med kläder från släktingar och vänner i väst, trots extremt höga tullavgifter. Om mottagaren inte behåller kläderna säljs varorna ofta på svarta marknaden. Paketerna kan motsvara långt mera än en månadslön för mottagaren.

Informationen om omvärlden får man till stor del genom den finska TV:n. Detta sker med myndigheternas tysta medgivande. Det är inte någon hemlighet vilka som tittar på Helsingfors. Taken på de flesta bostadshus är

Kustbons redaktion vädjar till prenumeranterna att vid betalning av prenumerationsavgift resp. medlemsavgift till SOV på inbetalningskortet skriva namn och adress tydligt och läsbart och att fylla i avsändarens namn och adress på kortets båda delar. Angiv vid adressändring även den gamla adressen; likaså vid namnändring – meddela även förutvarande namn!

OBS att adressändring som är gjord på postanstalt inte vidarebefodras till Kustbons redaktion.

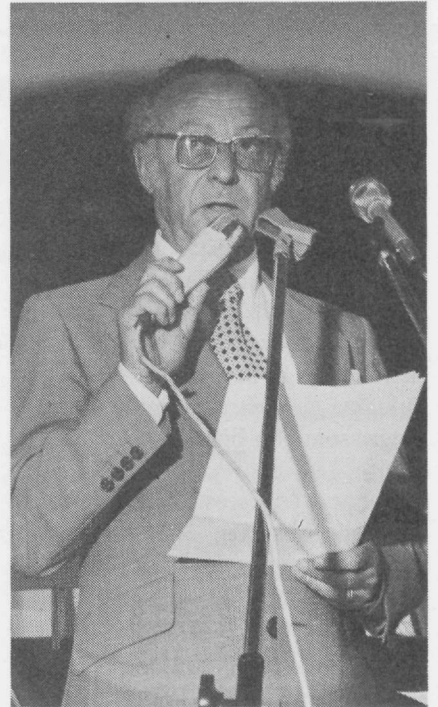
nämligen fulla med s k Finlandsantenn. Det skulle inte vara någon konst för myndigheterna att – om de vill – ta reda på exakt vilka som tittar på finsk TV och därmed kan sägas utgöra opålitliga element. Å andra sidan är tittande idag så utbrett att motåtgärder skulle vara svåra att vidta.

De enda västtidningar som finns i landet är den finska kommunisttidningen Kansan Uutiset samt ibland någon annan västeuropeisk kommunisttidning..

HEMBYGDSDAGEN 1977

Deltagare i sommardagen 1977. Det blir allt vanligare att kvinnorna bär bygdedräkt.

Festtalare var Edvin Lagman som berättade om ungdomens liv och villkor i svenskbygderna i Estland.

Finlandssvensk gäst var Rangvald Davidsson som hälsade från findlandssvenskarnas förening.

Rågöbornas danslag uppträdde ute i det fria. Det mulna och fuktiga vädret slog om, och deltagarna i hembygdsfesten kunde – som nästan alltid – glädja sig åt att vädrets makter var gunstiga.

Foto: Ronnie Ericson

Det har blivit tradition att estlandssvenskarna samlas på restaurang Lanttis, såväl till sommarfest som till höstsamkväm. Så blev det även den 28 augusti i år. Vädret såg inte bra ut i början, och det var nedslående, ty vi är

bortskämda med vackert väder sedan årtionden. Det var solsken ända från början när vi först samlades på Tollare, likadant var det i Saltsjöbaden och på Värmdö. Men det ljusnade även den här gången.

I år talade Edvin Lagman om ungdomen och dess liv och villkor i Estlands svenskbygder, finlandssvenskarna hade sänt en representant och rågödansarna uppträdde. Ronnie Ericson fotograferade.

HOS FINLANDSSVENSKARNA

Alf Heldring berättar goda historier för finlandssvenskarna.

Foto: Ronnie Ericson

Rågöspelmannen Herbert Stahl assisterad av Sigrid Öström låter finlandssvenskarna få del av rågöbornas bröllopsmusik och bröllopsritual.

Foto: Ronnie Ericson

Finlandssvenskarnas Riksförbund i Sverige - FRIS - med kansli under adress Stora gatan 49, 722 12 Västerås - är en stor organisation med över 6 000 medlemmar och med 17 anslutna lokala föreningar under olika benämningar, som har anknytning till hemorter i Svenskfinland.

FRIS ordförande heter Tor Fors med säte i Västerås.

Kontakten med finlandssvenskarna fick ny aktualitet genom att Svenska Odlingens Vänner inbjöds till FRIS traditionella årsfest i Kolbäck den 29 maj 1977. SOV representerades av vice ordföranden Börje Nyman med fru.

SOV i sin tur inbjöd FRIS till estlandssvenskarnas hembygdsdag den 28 augusti 1977 på Lantis i Frescati. FRIS representerades av dess vice ordförande Ragnvald Davidsson, vilken även är ordförande i finlandssvenskarnas lokalförening i Stockholm, kallad SVENSKA ÅBOLANDSGILLET I STOCKHOLM med 342 registrerade medlemmar under verksamhetsåret 1976.

Dessa ömsesidiga kontakter resulterade i att estlandssvenskar inbjöds till Åbolandsgillet första höstträff den 17 september 1977. Gillet har sin fasta

mötesplats på Tantogården vid hörnet Ringvägen/Sköldgatan på Söder i Stockholm. De kombinerade lokalerna med kök rymmer ett 100-tal personer och disponeras kostnadsfritt från Stockholms kommun.

Det gällde alltså höstträffen.

Efter kaffe och Ragnvald Davidssons hälsningsanförande, riktat till estlandssvenskarna, lämnade under tecknad en informationsresumé över vår stams öden, omfattande bl a

- a) grunddragen i estlandssvensk historia
- b) befolkningsstatistik
- c) vandringar i äldre tid och den stora överflyttningen till Sverige under åren 1940 - 1944
- d) införlivande i det rikssvenska samhället - kommittén för estlandssvenskarna
- e) Svenska Odlingens Vänner
- f) Kustbon

Därefter tog Thomas Lorentz vid, dels med glimtar från runöområdet, dels med ledning av allsången. Vi sjöng Z. Topelius "På Roines strand", "Vinden drar" från Österbotten och "Slumrande toner" - A. Slottes finlandssvenska sång. Sedan kom turen till Alf Heldring, som på nuckömål

berättade historien om loppan. En "översättning" till svenska följde på begäran därefter.

Därefter var vi framme vid kvällens höjdpunkt. Herbert Stahls "enmansorkester" spelade på dragspel bröllopsmusik från Rågöarna, låt för låt, enligt den gamla bröllopsritualen. För varje låt gav den i folkdräkt klädda Sigrid Öström kommentarer. Hon gjorde det mycket bra.

SOV:s fotograf Ronnie Ericson var flitig bakom kameran.

Den estlandssvenska delen av framträdandena var organiserad av Börje Nyman.

Vid den efterföljande dansen biträdde duett-orkesteren stundom av Herbert Stahl med låtar hemifrån.

Kvällen blev en mycket lyckad gemenskapsträff till sena timmen. Man välkomnade estlandssvenskarna till Åbolandsgillet kommande träffar under hösten (alltid på samma ställe):

- 8 okt. middag med dans
- 12 nov. ungdomsfest
- 3 dec. jul- och ev. luciafest
- 4 dec. barnfest
- 31 dec. nyårsfest.

Hugo Mickelin

Familjenytt

DÖDA

Den äldsta estlandssvensken genom tiderna fru Gertrud Rönnblom, född Beckman, 104 år, har avlidit.

Hon var född den 2 juli 1873 i Kärrslätt på Ormsö och avled den 2 november 1977 i Handen.

Magdalena Ahlgren, född Falk den 18 febr. 1907 på Runö, avled den 5 okt. 1977 i Stockholm.

Irene Maria Bedman, född den 19 juli 1909 på Nuckö, avled den 2 maj 1977 i Norrköing.

Edla Berg, född Westerman den 16 april 1898 i Rickul, avled den 27 april 1977 i Göteborg.

Marta Helene Berkquist, född Bergman den 29 mars 1903, Reval, avled den 13 dec. 1976 i Stockholm.

NOTISER

Jakob Steffensson från Runö belönades vid Gustav Adolfs Akademiens högtidssammanträde i Uppsala den 7 nov. för sin skildring av den svenskspråkiga befolkningens liv och kultur på Runö i Rigabukten.

Till familjesidorna i Kustbon är vi angelägna att få in uppgifter om födda, döda, vigda, om examina m m.

ESTLANDSSVENSKARNAS KRISTNA FÖRENING

inbjuder till

JUL- och GEMENSKAPSFEST

lördagen den 7 januari 1978 kl.
14.00

i Emmanuelskyrkan,
Kungsstengatan 17, Stockholm.

I programmet medverkar:

Arthur Johanson (tal)
Eva Udd och Elisabeth Westberg (sång och musik)
Birger Westerberg (programledare)

Kaffeservering
Välkommen!

Johannes Broman, född den 19 okt. 1891 i Rickul, avled den 10 mars 1977 i Klågerup.

Hildur Freiman, född den 9 okt. 1897 på Nuckö, avled den 23 sept. 1977 i Stockholm.

Ida Eleonore Kadak, född Verret den 30 sept. 1903 i Valk, avled den 12 juni 1977 i U.S.A.

Alice Maria Küün, född Vachtel den 13 juli 1901 i Reval, avled den 12 okt. 1977 i Tyresö.

Anders Lilja, född den 25 juni 1895 på Ormsö, avled den 9 okt. 1977 i Stockholm.

Jenny Gunhild Kumu, född Malm den 22 maj 1938 på Runö, avled den 21 okt. 1977 i Örebro.

Jakob Melin, född den 8 maj 1903 på Runö, avled den 7 okt. 1977 i Södertälje.

Ella Strömfelt, född Mägi den 14 juni 1916 på Ösel/Runö avled den 15 sept. 1977.

Katarina Svahn, född Nee den 1 nov. 1900 på Ormsö, avled den 4 okt. 1977 i Stockholm.

Jakob Vesterbom, född den 17 aug. 1889 i Rickul, avled den 27 aug. 1977 i Märsta.

Amanda Vestersten, född Lao den 14 maj 1891 på Nuckö, avled den 12 okt. 1977 i Norrköping.

Min älskade Make
vår käre Far
och Morfar

Andreas Elfvingren

* 13 november 1896
på Rågö, Estland

har stilla insomnat.

I ljust och tacksamt minne bevarad.
Rönninge 7 nov. 1977

Karolina
Adele och Bror
Inga
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Släkt och vänner

*Nu slut är smärtan
Du funnit frid
Men lämnat hjärtan
Som sakna Dig.*

Vår käre Far
Morfar och Farfar

Johannes Granberg

* 19/2 1887

har i dag stilla insomnat i tron på sin Frälsare. Sörjd och saknad av oss, släkt och vänner samt Salemförsamlingen.
Habo den 27 oktober 1977.

Barnen med familjer

*"Han låter mig vila på gröna ängar
Han för mig till vatten där
jag finner ro."*

Vår syster

Maria Kopparberg

* 2/9 1888 Rickul
† 25/9 1977 Lidingö

Sörjd och saknad av
Syskon och Syskonbarn
samt övrig släkt och vänner.

*Din smärtas väg har tagit slut.
Din själ har funnit frid.
En sargad kropp har nått sitt slut.
Vila i ro.*

Vår käre Far
Farfar och Morfar

Anders Peedu

* 10 oktober 1885
† 5 november 1977

i Estland
har stilla insomnat.
Sörjd och saknad av

Barnen
Barnbarnen
äldrig Broder
övrig släkt och vänner.

Vila i frid käre Far

Vår älskade
Make, Far och Farfar
Alfred Frejman
* 20/4 1908 Nuckö
† 15/9 1977 Stockholm

Djupt sörjd och saknad
men i tacksamt minne bevarad
av oss, släkt och vänner.

Armilde
Sven och Gunnel
Arne och Anita
Lasse och Carita
Barnbarnen

*Slut är striden
Nu jag saligt vilar
Ingen längtan mer
jag känna skall.*

Vår kära
Hulda /Ulla/ Lundberg
född Söderlund
* 31 jan. 1919
har lämnat oss i sorg och saknad
Toronto den 9 sept. 1977
ROLF
Lennart och Heather
Ove
Barnbarn
Syskonen samt övrig släkt och vänner

*Du gått över floden, Du mött far
och mor
Vi kan det ej fatta, vår saknad
är stor
Du lämnat två söner och make kär
Och syskonringen nu bruten är
För vänskap, för glädje, för kärlek,
för strid
Vi tacka Dig Kära. VILA I FRID.*

Vår käre
Alexander Waksam
* 20 april 1923
† 13 oktober 1977

Majken
Ann-Marie
Catarina
Syskon
Släkt och vänner

*Blott en dag
ett ögonblick i sänder...*

Bemärkelsedagar

95 år

Anna Berkman, född Heringas den 20 jan. 1883, Nuckö.

90 år

Albert Palmkron, född den 9 jan. 1888, Korkis

David Peedu, född den 11 jan. 1888, Nuckö

Maria Nordbäck, född Gärdström den 15 mars 1888, Ormsö

Maria Karis, född Leesik den 19 mars 1888, Dorpat

Elvine Saariste, född Samberg den 21 mars 1888, Krokis

85 år

Jüri Pella, född den 2 jan. 1893, Korkis

Julia Dans, född Ringberg den 5 jan. 1893, Rickul

Agnes Fernanda Tiidus, född Freiberg den 7 jan. 1893, Reval

Welly Olga Irma Jürgensson, född den 22 febr. 1893, Reval

Julia Brunberg, född Fagerlund den 27 febr. 1893, Rickul

Johan Alkvist, född den 1 mars 1893, Ormsö

Hulda Heyman, född Brus den 4 mars 1893, Rickul

Hans Saar, född den 16 mars 1893, Reval

Lovisa Grenfeldt, född Dyrberg den 17 mars 1893, Rickul

Katarina Fällman, född Österberg den 22 mars 1893, Ormsö

Tomas Bäckman, född den 31 mars 1893, Ormsö.

80 år

Villem Fridrich Tiidus, född den 7 jan. 1898, Lilla Svenskby, Ösel

Gertrud Broman, född Westerström den 8 jan. 1898. Ormsö

Lydia Korvet, född Kruus den 11 jan. 1898, Reval

Hartvig Tilling, född den 21 jan. 1898, Reval

Rudolf Jürgensson, född den 23 jan. 1898, Reval

Knut Matson, född den 3 febr. 1898, Hapal

Johannes Blomberg, född den 4 febr. 1898, Rickul

Maria Blee, född den 11 febr. 1898, Rickul

Katarina Fällin, född den 14 febr. 1898, Ormsö

Heinrich Edvard Teichman, född den 17 febr. 1898, Nuckö

Maria Grauverk, född Gregoriev den 19 febr. 1898, Ormsö

Katarina Pihlman, född den 19 febr. 1898, Ormsö

Fridolf Ludvig Ambrosen, född den 1 mars 1898, Nargö

Katarina Blomman, född Storm den 2 mars 1898, Ormsö

Hans Mickelin, född den 6 mars 1898, Ormsö

Mathilda Kalda, född Ahlberg den 22 mars 1898, Rickul

Maria Beckman, född Hamberg den 23 mars 1898, Ormsö

Herman Åkerman, född den 31 mars 1898, Rickul

Vår älskade Mor
Mormor och Farmor
Katarina Berggren
född på Ormsö
* 23 februari 1900
† 2 november 1977

har flyttat till sitt himmelska hem

Sörjd och saknad av oss barn, barnbarn,
barnbarnsbarn, syskon, släkt och vänner
samt Stockholms fria Baptistförsamling.

Vår kära Mor, Mormor
och Gammelmormor
Maria Stenholm
* 13 juni 1891

har efter långvarig sjukdom
stilla insomnat.

Huddinge 26 sept. 1977

BARN
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Släkt och vänner

*En böjd liten Mor med silvergrått hår,
och panna som plöjts av bekymmer
och år.
Men blick som var leende, solig och klar,
Så lever Din bild bland de Dina kvar.*

75 år

Sigrid Elisabeth Blees, född den 11 jan. 1903, Reval
 Lydia Elisabeth von Zur-Mühlen, född den 16 jan. 1903, Hapsal
 Robert Valentin Dreiman, född den 22 jan. 1903, Reval
 Helene Melders, född Melders den 22 jan. 1903, Runö
 Agneta Lindström, född den 25 jan. 1903, Ormsö
 Anette Luks, född Treiberg den 29 jan. 1903, Rickul
 Matilda Ahlberg, född Ahlberg den 30 jan., 1903, Rickul
 Maria Brus, född den 31 jan. 1903, Odensholm
 Alfred Friedrich Hallberg, född den 1 febr. 1903, Reval
 Voldemar Tegelberg, född den 6 febr. 1903 Rickul
 Albert Sikkar, född den 8 mars 1903, Reval
 Voldemar Blomberg, född den 21 mars 1903, Rickul
 Elvine Engman, född den 22 mars 1903, Nuckö
 Sigrid Abrahamsson, född Heldring den 24 mars 1903, Reval
 Johannes Faltis, född den 26 mars 1903, Rickul/Neve
 Edelgard Alice Bakovski, född Veiler den 28 mars 1903, Reval
 Roos Söderman, född den 30 mars 1903, Vippal

70 år
 Julie Norrman, född Vapper den 1 jan. 1908, Runö
 Karl Grönberg, född den 13 jan. 1908, Nuckö
 Hilda Viljamaa, född Timmerman den 15 jan. 1908, Nuckö
 Elfrida Ringberg, född Thomsson den 23 jan. 1908, Rickul
 Rosette Söderström, född Grönlund den 25 jan. 1908, Rågöarna
 Sofia Grönlund, född den 29 jan. 1908, Rågöarna
 Johanna Timmerman, född Vestersten den 1 febr. 1908, Nuckö
 Rosalie Seffers, född den 7 febr. 1908, Nuckö
 Ida Elina Blomberg, född den 10 febr. 1908, Rickul
 Alfred Schönberg, född den 13 febr. 1908, Rickul
 Maria Fällin, född Fagerros den 19 febr. 1908, Ormsö

Axel Amberman, född den 23 febr. 1908, Nuckö
 Robert Barud, född den 7 mars 1908, Nuckö
 Alide Treiberg, född Vesterbom den 9 mars 1908, Rickul
 Dalia Luks, född den 12 mars 1908, Rickul
 Johannes Ahlberg, född den 13 mars 1908, Rickul
 Mina Wikström, född den 24 mars 1908, Ormsö
 Elvine Klippberg, född Viberg den 26 mars 1908, Rickul
 Heinrich Leopold Rossman, född den 26 mars 1908, Rågöarna

60 år
 Hans Lilja, född den 6 jan. 1918, Ormsö
 Johannes Moll, född den 6 jan. 1918, Ormsö
 Agneta Friberg, född Ahlstöm den 7 jan. 1918, Ormsö
 Anders Stenholm, född den 8 jan. 1918, Ormsö
 August Valp, född den 24 jan. 1918, Vippal
 Irene Nibon, född den 26 jan. 1918, Nuckö
 Anders Kornblom, född den 27 jan. 1918, Ormsö
 Julide Koppel, född Joosti den 30 jan. 1918, Reval
 Meta Brus, född den 5 febr. 1918, Odensholm
 Johan Ahlberg, född den 13 febr. 1918, Ormsö
 Maria Tammgren, född Salin den 15 febr. 1918, Ormsö
 Oskar Grundsten, född den 16 febr. 1918, Ormsö
 Fredrik Westerman född den 25 febr. 1918, Rickul
 Johannes Beckman, född den 13 mars 1918, Ormsö
 August Ambros, född den 2 mars 1918, Nuckö
 Alide Grundsten, född Penter den 5 mars 1918, Reval
 Dagmar Brus, född Vitman den 6 mars 1918, Nuckö
 Artemi Uusar, född den 6 mars 1918, Ösel
 Margot Miralda Teglund, född Schönberg den 15 mars 1918, Rickul
 Vello Liiver, född den 31 mars 1918, Vippal

50 år
 Hjalmar Gottfrid Elfvingren, född den 1 jan. 1928, Rågöarna

Reiner Valter Luther, född den 1 jan. 1928, Nargö
 Holger Voldemar Luther, född den 2 jan. 1928, Nargö
 Johannes Axel Timm, född den 5 jan. 1928, Ormsö
 Sven Erik Vesterman, född den 6 jan. 1928, Rickul
 Virve Kimbratt, född Koppel den 7 jan. 1928, Reval
 Manfred Alexander Adelman, född den 8 jan. 1928, Nuckö
 Agnes Adersson, född Alberg den 11 jan. 1928, Rickul
 Marion Böttker, född den 14 jan. 1928, Reval
 Arvid Henrik Grönstrand, född den 19 jan. 1928, Orro
 Ester Karlsson, född Appelblom den 22 jan. 1928, Ormsö
 Roland Brun, född den 25 jan. 1928, Nuckö
 Lydia Alice Nyberg, född Laving den 25 jan. 1928, Nuckö
 Einar Nyman, född den 26 jan. 1928, Rågöarna
 Hilda Ottilia Kinder, född Liljebäck den 30 jan. 1928, Ormsö
 Asta Sedoni Rosen, född den 6 febr. 1928, Nargö
 Elsa Eugenia Heldring, född Stromback den 10 febr. 1928, Nuckö
 Nils Schönberg, född den 14 febr. 1928, Rickul
 Eha Engmaa, född den 17 febr. 1928, Reval
 Elfrida Ahlberg, född den 18 febr. 1928, Ormsö
 Johannes Algot Nyholm, född den 18 febr. 1928, Ormsö
 Hilda Elfride Kjellgren, född Enkel den 23 febr. 1928, Ormsö
 Olof Johannes Lundre, född den 25 febr., Ormsö
 Evald Ahlberg, född den 29 febr 1928, Rickul
 Anders Ahlström, född den 7 mars. 1928, Ormsö
 Uudo Lahema, född den 7 mars 1928, Vippal
 Alex Voldemar Lindström, född den 7 mars 1928, Ormsö
 Maria Ester Lindström, född Widgren den 7 mars 1928, Ormsö
 Melita Loreida Vood, född den 22 mars 1928, Pärnau
 Erik Engelbrekt Runestam, född den 23 mars 1928, Runö
 Asa Hallman, född den 26 mars 1928, Kärdla